

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Marija Peklaj

**Sistem rejništva v Sloveniji, Veliki Britaniji in na
Švedskem: primerjalna analiza**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Marija Peklaj

Mentorica: red. prof. dr. Zinka Kolarič

**Sistem rejništva v Sloveniji, Veliki Britaniji in na
Švedskem: primerjalna analiza**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

*»Nihče ne more napovedati, do kakšne višine lahko poletite,
dokler ne razprete svojih kril« (indijanski pregovor)*

ZAHVALA

Iskrena hvala moji družini, fantu ter prijateljem in sodelavcem, ki so mi s spodbudnimi besedami stali ob strani v času študija in ob pisanju diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi svoji mentorici, ki mi je s svojimi nasveti in usmerjanjem pomagala pri nastanku tega diplomskega dela.

Sistem rejništva v Sloveniji, Veliki Britaniji in na Švedskem: primerjalna analiza

Primarna vloga staršev je vzgoja otrok in njihova priprava na življenje. Zaradi različnih okoliščin in razlogov lahko ta naloga nekaterim spodleti. Tukaj nastopi pomemben vzvod, rejništvo. Ta otroku zagotovi odraščanje v pogojih, ki so za otroka pomembni do te mere, da do svoje polnoletnosti ali do ureditve razmer v matični družini, poskrbi za otrokov razvoj. Diplomatska naloga obravnava urejenost sistema rejništva v Sloveniji v primerjavi z Veliko Britanijo in Švedsko. Ključno vprašanje je, kako lahko v Sloveniji izboljšamo sistem v približevanju rejništva ljudem, da bi se več odločali za tovrstno obliko socialnega starševstva, Za primerjavo s Slovenijo sem izbrala državi, ki sta različni, če jih primerjamo po različnih tipih države blaginje. Skozi diplomsko nalogo bom poskušala raziskati in primerjati zakonodajni okvir izvajanja rejniške dejavnosti, oblike rejniške dejavnosti, pogoje za izvajanje rejniške dejavnosti, organizacija strokovnega usposabljanja za rejnike, financiranje rejniške dejavnosti oziroma denarna nadomestila za rejnike in položaj sorodstvenega rejništva. Poleg literature izhajam iz primerjave treh držav iz treh različnih tipov države blaginje.

Ključne besede: rejništvo, družina, tipi države blaginje.

Foster care System in Slovenia, Great Britain and in Sweden: comparative Analysis

The primary role of parents is the education of children and their preparation for life. Due to different circumstances and reasons, some may fail the task. An important lever occurs, foster care. This institute ensures growing up in conditions that are important for a child to such an extent that the child's development is assured until his adulthood or until conditions in his original family get , arranged.. This thesis deals with regulation of the foster care system in Slovenia in comparison with Great Britain and Sweden. The key question is how to improve the system in Slovenia in order to achieve that more people take the decision to choose foster care as form of social parenthood. To compare with Slovenia, I chose countries, which are different when compared across different types of welfare states. Throughout the thesis I will try to investigate and compare the legislative framework for the implementation of foster care, foster care forms, terms and conditions for this type of activity, organization of professional training for fosterers funding of foster care or disability benefits fosterers and kinship foster care situation. In addition to the literature I will compare the three countries from three different types of welfare states.

Key words: foster care, family, types of welfare state.

KAZALO

UVOD	8
CILJI, NAMEN IN HIPOTEZE DIPLOMSKEGA DELA	9
UPORABLJENA METODOLOGIJA	9
STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	10
1 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	11
1.1 POJEM OTROŠTVA	11
1.2 DRUŽINA IN NJENA VLOGA V OTROKOVEM RAZVOJU	13
1.2.1 Pojem in definicije družine	13
1.2.2 Vloga družine v otrokovem razvoju	15
2 DRUŽINSKA POLITIKA IN SOCIALNA VARNOST DRUŽIN IN OTROK	18
2.1 PRAVNI POLOŽAJ DRUŽINSKIH RAZMERIC IN OTROK	18
2.1.1 Konvencija o otrokovih pravicah	18
2.1.2 Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP)	19
2.1.3 Pravni dokumenti s področja družinske politike v Sloveniji	19
3 SISTEM REJNIŠTVA KOT VZVOD SOCIALNE VARNOSTI OTROK	21
3.1 KONCEPT SOCIALNEGA STARŠEVSTVA IN SOCIALNEGA SORODSTVA KOT OSNOVA REJNIŠTVA	21
3.2 OPREDELITEV IN POMEN SISTEMA REJNIŠTVA	22
3.3 MEDNARODNA PRAVNA UREDITEV SISTEMA REJNIŠTVA	24
4 PREDSTAVITEV SISTEMOV REJNIŠTVA V SLOVENIJI, VELIKI BRITANiji IN NA ŠVEDSKEM	25
4.1 SISTEM REJNIŠTVA V SLOVENIJI	25
4.1.1 Pravna ureditev izvajanja rejniške dejavnosti v Sloveniji	25
4.1.2 Financiranje rejniške dejavnosti	26
4.1.3 Izvajanje rejniške dejavnosti	28
4.1.4 Vloga centrov za socialno delo	33
4.1.5 Stanje na področju rejniške dejavnosti v Sloveniji	34
4.1.6 Kritike	36
4.1.7 Ugotovitve	37
4.2 SISTEM REJNIŠTVA V VELIKI BRITANiji	37
4.2.1 Pravna ureditev izvajanja rejniške dejavnosti v Veliki Britaniji	37

4.2.2	<i>Financiranje rejniške dejavnosti v Veliki Britaniji</i>	38
4.2.3	<i>Izvajanje rejniške dejavnosti v Veliki Britaniji</i>	38
4.2.4	<i>Oblike rejništva v Veliki Britaniji</i>	40
4.2.5	<i>Ugotovitve</i>	43
4.3	SISTEM REJNIŠTVA NA ŠVEDSKEM	43
4.3.1	<i>Pravna ureditev socialne varnosti otrok na Švedskem</i>	43
4.3.2	<i>Financiranje rejniške dejavnosti na Švedskem</i>	46
4.3.3	<i>Izvajanje rejniške dejavnosti na Švedskem</i>	47
4.3.4	<i>Sistem socialne varnosti otrok na Švedskem</i>	47
4.3.5	<i>Ugotovitve</i>	50
5	PRIMERJALNA ANALIZA UREDITVE REJNIŠTVA V SLOVENIJI, VELIKI BRITANJI IN NA ŠVEDSKEM	52
5.1	ZAKONODAJNI OKVIR IZVAJANJA REJNIŠKE DEJAVNOSTI.....	54
5.2	FINANCIRANJE REJNIŠKE DEJAVNOSTI OZIROMA NADOMESTILA ZA REJNIKE.....	55
5.3	POGOJI ZA IZVAJANJE REJNIŠKE DEJAVNOSTI.....	56
5.4	OBLIKE REJNIŠKIH DEJAVNOSTI.....	58
5.5	ORGANIZACIJA STROKOVNEGA USPOSABLJANJA ZA REJNIKE.....	59
5.6	POLOŽAJ SORODSTVENEGA REJNIŠTVA.....	61
6	SKLEPNE UGOTOVITVE	62
	LITERATURA	65

KAZALO SLIK

<i>Slika 4.1: Financiranje izvajanja rejniške dejavnosti.....</i>	<i>27</i>
---	-----------

KAZALO TABEL

<i>Tabela 4.1: Osnovna mesečna rejnina od 1.7.2010 za enega otroka</i>	<i>27</i>
<i>Tabela 4.2: Podatki o rejnica in rejnikih (februar 2011):.....</i>	<i>34</i>
<i>Tabela 4.3: Podatki o rejencih (februar 2011)</i>	<i>34</i>
<i>Tabela 4.4: Število rejnica in rejnikov od februarja 2010 do februarja 2011:.....</i>	<i>34</i>
<i>Tabela 4.5: Število rejencev po spolu od februarja 2010 do februarja 2011.....</i>	<i>35</i>
<i>Tabela 5.1: Primerjava zakonodajnega okvira izvajanja rejniške dejavnosti</i>	<i>54</i>
<i>Tabela 5.2: Primerjava financiranja rejniške dejavnosti.....</i>	<i>55</i>
<i>Tabela 5.3: Primerjava pogojev za izvajanje rejniške dejavnosti.....</i>	<i>56</i>
<i>Tabela 5.4: Primerjava oblik rejniške dejavnosti</i>	<i>58</i>
<i>Tabela 5.5: Primerjava organizacije strokovnega usposabljanja za rejnike.....</i>	<i>59</i>
<i>Tabela 5.6: Primerjava položaja sorodstvenega rejništva</i>	<i>61</i>

UVOD

V sodobnosti se je kot prevladujoč družbeni konstrukt, predvsem v razvitejših, zahodnih svetovnih kulturah, izoblikoval pojem protektivnega otroštva, ki otroka obravnava kot neoblikovano, nedoraslo in nedolžno bitje, ki ni sposobno skrbeti zase in formalno ni sposobno prevzeti odgovornosti za svoja dejanja in ga je zato potrebno v družbenem okolju ustrezno zaščititi (Zidar 2003, 360).

Primarno vlogo pri skrbi za otroke naj bi imela njegova biološka družina, ki jo skupaj z otrokom v najožjem pomenu besede tvorita njegova biološka starša. Gre torej za neke vrste primarno socialno skupino, katere člani so sorodstveno, čustveno in solidarnostno povezani in kateri družba nalaga določene norme in pričakovanja glede vedenja in življenja. V okviru družine se odvija primarna socializacija, ki se prične že v zgodnjem otroštvu, sekundarno socializacijo pa skupaj z družino oblikujejo tudi drugi družbeni akterji in nastopi v kasnejših razvojnih obdobjih otroka oziroma že mladostnika. Družino kot pomemben družbeni konstrukt tako posebej skrbno varujejo tudi mednarodni in državni pravni dokumenti, ki ji pripisujejo poseben in bistveni pomen za razvoj naše družbe. Slednji se pri pravni ureditvi instituta družine še posebej posvečajo varovanju otroka in njegovih koristi. Kadar otroku njegova primarna družbena celica – njegova biološka družina oziroma njegova biološka starša – ni sposobna zagotavljati ustreznega razvoja, je tako naloga države, njenih institucij in družbe, da prevzamejo to, za družbeni razvoj odločilno odgovornost. K temu se zavezujejo tudi preko sprejetja mednarodnih in nacionalnih pravnih dokumentov, ki jih države uresničujejo v okviru njihovih socialnih politik. Eden izmed pomembnih socialnih vzvodov varstva otrokove dobrobiti je sistem rejništva, kot ena izmed oblik socialnega starševstva (Jogan in Renner 1981, 22).

Pri rejništvu gre po definiciji za namestitev otroka v drugo družino, za obdobje, v katerem naj bi se razmere v matični družini uredile in ne bi več ogrožale otrokovega normalnega življenja in razvoja. Rejniška družina naj ne bi bila nadomestna, temveč komplementarna otrokovi biološki družini. Bistvo rejniškega odnosa je namreč otroku dopolniti odnos z njegovimi biološkimi starši tam, kjer so oni pustili praznine in rane, ki jih bodisi niso znali ali pa niso zmogli zapolniti in ublažiti (Ministrstvo za delo, družino

in socialne zadeve 2010). Pri tem je pomembno poudariti, da naj bi šlo pri sistemu rejništva zgolj za začasen ukrep, ki predvideva, da se bo otrok nekega dne lahko vrnil v svojo matično družino, vendar pa kot bomo videli v praksi, se pogosto lahko zgodi, da rejniška oskrba postane trajna rešitev za nekatere otroke iz najbolj ogroženih družin.

Slovenija ima področje rejništva v osnovi urejeno v skladu s sprejetimi mednarodnimi pravnimi akti, na podlagi katerih je osnovana tudi državna ureditev sistema rejništva. Kljub temu se v nekaterih značilnostih razlikuje od ureditev v drugih evropskih državah. V diplomskem delu me bo zanimalo predvsem, kakšne so omenjene razlike med Slovenijo, Veliko Britanijo in Švedsko in kakšne pozitivne prakse bi lahko potegnili iz omenjenih tujih ureditev sistema rejništva.

CILJI, NAMEN IN HIPOTEZE DIPLOMSKEGA DELA

Namen diplomskega dela je osvetliti sistem rejništva in regulacijo rejniške dejavnosti pri nas in jo primerjati z izbranimi državama – Veliko Britanijo in Švedsko, na podlagi tega pa bom v sklepnem delu diplomske naloge skušala oblikovati tudi nekaj predlogov, ki bi po mojih ocenah izboljšali delovanje rejniškega sistema v Sloveniji. V okviru slednjega je cilj diplomskega dela odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kakšna je vloga sistema rejništva v otrokovem razvoju?
2. Katere so ključne značilnosti ureditve sistema rejništva v Sloveniji, v Veliki Britaniji in na Švedskem?
3. Kakšne so možne izboljšave na področju rejništva v Sloveniji, ki bi bistveno vplivale na otrokov razvoj?

UPORABLJENA METODOLOGIJA

Izdelava teoretičnega dela diplomske naloge bo temeljila na analizi in interpretaciji že obstoječih virov. Podala bom pregled domačih in tujih monografskih publikacij, strokovnih člankov in že izvedenih strokovnih raziskav in primerjav, s pomočjo katerih bom predstavila osnovne informacije, potrebne za razumevanje obravnavanega področja.

Naredila pa bom tudi pregled vsebine različnih mednarodnih in državnih pravnih aktov, ki urejajo ali se vsebinsko dotikajo področja rejništva. Empirični del diplomske naloge bo temeljil na primerjalni analizi, kjer bom značilnosti slovenske ureditve in regulacije sistema rejništva primerjala z ureditvama v dveh drugih izbranih državah – v Veliki Britaniji in na Švedskem.

STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko delo je v osnovi sestavljeno iz teoretičnega in empiričnega dela. V teoretičnem delu bom na osnovi obstoječe domače in tuje literature z obravnavanega področja naredila pregled pojmov otrok in družina, predstavila položaj otrok v svetu in vpliv družine na življenje in razvoj otroka. V nadaljevanju se bom osredotočila na družinsko politiko in socialno varnost družin in otrok, predstavila bom pravni položaj družin in otrok, socialno zakonodajo in socialno delo ter podrobneje opredelila še specifične socialnega dela z družino. V tretjem poglavju se bom osredotočila na sistem rejništva kot vzvod socialne varnosti otrok; opredelila osnovne pojme, pomen sistema rejništva in njegovo mednarodno pravno ureditev. Sledi empirični del, v katerem bom naredila primerjavo sistemov rejništva v treh izbranih državah – v Sloveniji, v Veliki Britaniji in na Švedskem. Ureditev sistema rejništva bom primerjala z vidika pravne ureditve na državni ravni, načinov izvajanja rejništva, financiranja rejniške dejavnosti in nekaterih drugih specifik znotraj teh osnovnih področij, tam kjer je mogoče, pa bodo primerjave opremljene tudi s statističnimi podatki.

1 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

1.1 POJEM OTROŠTVA

Kot navaja Zidarjeva (2003, 359), v sodobnem družboslovju otroštvo – podobno kot rasa, spol ali določene druge determinante – velja za družbeni konstrukt, ki je zgodovinsko in kulturno variabilen oziroma kot pojem, ki je objektiviziran, institucionaliziran, legitimiziran in navsezadnje tudi ponotranjen. »Kakršnakoli misel na kulturno ali zgodovinsko univerzalnost otroštva se poruši takoj, ko si zgolj informativno pogledamo različne opredelitve otroka in otroštva skozi čas« (Zidar 2003, 359).

Danes se za opredelitev otroštva v večinski meri upošteva Konvencija o otrokovih pravicah iz leta 1989, ki otroka definira kot »človeško bitje, mlajše od osemnajstih let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej« (Zidar 2003, 359). Biološko gledano pa je otrok oseba med rojstvom in obdobjem pubertete. Kot povzema Zidarjeva (2003, 359), otrok ni pravni subjekt in zanj veljajo posebna zakonska določila in posebna sodna obravnava, saj vanj običajni kazenski postopek v primeru dejanja, ki bi bilo sicer pri polnoletni osebi kaznivo, ne more poseči. Prav tako otrok ni politični subjekt, saj nima volilne pravice. »Otrok velja za neoblikovano, nedoraslo in nedolžno bitje, ki je še v procesu obveznega šolanja, ki ni formalno sposobno prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja in za katerega vsaj de iure velja, da ga je potrebno predvsem zaščititi« (Zidar 2003, 359). Tako je v sodobnosti otroštvo sfera zaščitenosti in nedolžnosti, ločenosti od politične sfere, javne sfere in od dela. Po besedah Zidarjeve (2003, 359) vse te pojme združujemo pod izrazom protektivno otroštvo, ki je danes prevladujoči družbeni konstrukt v zahodnih kulturah.

Vendar pa razumevanje otroštva kot protektivnega obdobja ni bilo samoumevno od nekdaj. Po navajanju Zidarjeve (2003, 360) avtorji zbornika *Childhood Studies* (Mills v Zidar 2003, 360) razlikujejo med šestimi različnimi konstrukcijami oziroma reprezentacijami otroštva in otrok skozi čas, in sicer:

- otroci kot nedolžna bitja,
- otroci kot vajenci,

- otroci kot osebe same po sebi,
- otroci kot člani posebne skupine,
- otroci kot ranljiva bitja in
- otroci kot živali.

Pripoznanje otroštva kot posebnega obdobja, ki ga je potrebno obravnavati ločeno od obdobja odraslosti, je pričelo vznikat še v 16. in 17. stoletju. Takrat je družba pričela gledati na otroka ne več kot na »majhnega odraslega«, temveč kot na osebo z nižjo stopnjo zrelosti, ki potrebuje posebno zaščito, ljubezen in nego odraslih. Slednje se je odražalo tudi v umetnosti; v Srednjem veku so otroke slikali kot pomanjšane odrasle brez kakršnihkoli otroških karakteristik, v 16. stoletju pa so podobe otrok pričele dobivati tipični otroški izgled, otroke pa so tudi vse pogosteje umeščali v brezskrbno igralno okolje. V tem obdobju se je pričel tudi nagel razvoj igrarč in literature za otroke (Wikipedia 2010). Tudi srednjeveška šola starostnega razlikovanja ni poznala, temveč so idejo razreda (classis), ki je sicer poznana že od Kvintilijana dalje, v evropsko šolo ponovno uvedli še humanisti v 15. stoletju, za njimi pa jezuiti (Wikipedia 2010).

Pri slovanskih narodih je beseda otrok skozi dolga stoletja pomenila predvsem delovno silo, služabnika, tlačana, paža, hlapca in celo sužnja (Puhar 1982, 107). Ponekod na Slovenskem, predvsem v kmečkem okolju, pa se je nerazlikovanje med sfero odraslosti in otroštva obdržalo še celo 19. stoletje.

Nastanek sodobnega konstrukta protektivnega otroštva je po besedah Zidarjeve (2003, 360) pripisati vzajemnemu delovanju institucij družine, šole in zakonodaje, in vzporednim diskurzom o otrocih in otroštvih, ki so jih slednje proizvajale. Šola je otroka definirala kot primanjkljaj odraslega, pri čemer naj bi mu pri njegovem oblikovanju v odraslega človeka in državljana še najbolj manjkala vednost, ki jo pridobi v aparatu šole. Kazensko pravo je na drugi strani ustvarilo danes zdravorazumsko razlikovanje med mladoletnimi in polnoletnimi. Novo, sodobno občutje otroštva se je obenem lahko porajalo še znotraj spremenjene družine, z vsemi njenimi novimi atributi zasebnosti, intimnosti, ločenosti od produkcije in javnega življenja, zagotavljanjem afektivne funkcije in domačnosti, kar so bili vse ideali meščanske družine. Skozi te institucije in

diskurze se je tako poprej neznana ločnica med obema svetovoma naturalizirala in objektivizirala in hkrati postala zdravorazumska (Zidar 2003, 361).

1.2 DRUŽINA IN NJENA VLOGA V OTROKOVEM RAZVOJU

1.2.1 Pojem in definicije družine

V praksi ni soglasja o neki skupni teoriji, ki bi enotno opredeljevala pojem družine in posledično tudi njeno družbeno vlogo. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS 16/2004), ki trenutno ureja pravice in obveznosti na tem področju, družino opredeljuje kot življenjsko skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo. Medtem ko so nekatere mednarodno veljavne definicije družine nekoliko širše. Tako Organizacija združenih narodov (OZN) družino opredeljuje kot »vsaj enega (odraslega) človeka ali skupino ljudi, ki skrbi za otroka/e in je kot taka prepoznana v zakonodajah ali v običajih držav članic« (Rener 2006, 4). Podobna je tudi sociološka definicija družine, ki slednjo definira kot »skupino oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in vsaj en odrasel, člani pa so med seboj povezani z zakonsko zvezo ali s kohabitacijo in s starševskim razmerjem« (Rener 2006, 3). Pri zgornjih definicijah je središče in pogoj za obstoj družine torej otrok in skrb za njegovo dobrobit. V skladu z raznolikostjo zgornjih definicij družine so se razvile prav tako raznolike tipologije družin. Pri tem bi omenila zgolj najbolj razvejano med njimi in v zadnjem času tudi najpogosteje uporabljano tipologijo družin, ki jo je razvil Brown (v Rener 2006, 5) in družine razvršča v pet ključnih skupin:

- jedrne družine (družine dveh staršev in poljubnega števila otrok),
- klasične razširjene družine (vertikalno in horizontalno razširjene družine, sestavljene iz več jedrnih družin, ki jih povezuje sorodstveno razmerje in strnjena lokacija bivanja),
- modificirane razširjene družine (družine, ki so geografsko ločene, a vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo vzajemno oporo),
- enostarševske družine in
- reorganizirane družine (ponovno vzpostavljene družine, kjer je vsaj en starš socialni, ne pa tudi biološki starš).

Nekoliko širša pa je definicija družine, ki jo priporoča Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo (UNECE) in ki je hkrati tudi v splošni uporabi za popisne in populacijske statistične namene. Slednja družino definira v ožjem smislu kot »jedro družino, to je dve ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane bodisi z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali pa s starševskim razmerjem« (Rener 2006, 3). Iz slednje definicije se je razvila statistična tipologija družin, ki le-te deli na šest skupin, in sicer

- družine zakonskih parov brez otrok,
- družine zakonskih parov z otroci,
- družine neporočenih oziroma kohabitirajočih parov brez otrok,
- družine neporočenih oziroma kohabitirajočih parov z otroci,
- družine mater z otroci in
- družine očetov z otroci (Rener 2006, 3).

V splošnem pa lahko zaključimo, da družina predstavlja skupaj s svojo sorodstveno mrežo specifično socialnokulturno institucijo, v kateri se na poseben način povezujejo socialna vezanost in individualna svoboda (Vojnovič 1995, 30). Je osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih družbenih odnosov. Je socialna skupina, ki sloni na prostorski ali časovni povezanosti in pripadnosti članov, primarna socialna skupina, katere člani so sorodstveno, čustveno in solidarnostno povezani ter socialna institucija, predvsem v odnosu do drugih družbenih skupin in institucij, katere ji nalagajo določene norme in pričakovanja glede vedenja in življenja njenih članov (Ule in Rener v Dremelj 2003, 152). Kot poudarja Tomorijeva (1994, 18), je družina tako prvi posrednik norm in pravil, ki veljajo v neki družbi ter nosilec vrednot, ki označujejo življenje in so v skladu s širšim sociokulturnim prostorom.

Družinski življenjski cikel sestavlja več faz, med katerimi se vsaj dve tretjini izmed njih vežejo na otroke (začetek razširjanja družine, predšolsko obdobje otrok, šolsko obdobje otrok, adolescentno in postadolescentno obdobje otrok). V vsakem od teh in drugih življenjskih obdobjih se družine soočajo s specifičnimi problemi. V fazi osnovanja in razširjanja družine se je potrebno pripraviti na rojstvo otroka, obenem pa nastopijo

problemi materialne oskrbe družine, vzgojne dileme in problemi delitve dela med partnerjema. V obdobjih odraščanja otroka se spreminjajo tako vzgojne naloge kot tudi problemi materialne oskrbe (Ule v Vojnovič 1995, 30).

Kot opozarja Vojnovičeva (1995, 34) se velikost in sestava družine spreminjata skladno z življenjskimi obdobji družine. Z leti mnoge družine razpadejo, bodisi zaradi ločitve ali smrti enega izmed staršev. Te družine se toliko težje spopadajo z izzivi, ki jih prinašata življenje in vedno zahtevnejše družbeno okolje. Proces v modernih industrijskih družbah kot so industrializacija, urbanizacija, sekularizacija, ločitev med produkcijo in reprodukcijo, množično izobraževanje, socialna mobilnost, ekonomska emancipacija žensk in drugi sorodni pojavi so močno vplivali tudi na spreminjanje družinskih in sorodniških struktur ter oblik skupnega življenja.

1.2.2 Vloga družine v otrokovem razvoju

Po besedah Renerjeve in soavtorjev (2006, 20) se je družina skozi zgodovino soočala z različnimi vlogami, ki so bile odvisne predvsem od dogajanja v družbi. Danes velja, da je družina glavni posrednik norm in vrednot ter nekakšen vmesni člen med posameznikom in družbo, je vir posameznikovega duševnega razvoja, njegove duhovne in osebne rasti.

Sicer pa Filipčič (2002, 17) navaja pet osnovnih funkcij družin v sodobnem okolju, in sicer:

- zadovoljevanje spolnih potreb moškega in ženske,
- zagotavljanje reprodukcije družbe z rojevanjem potomstva,
- osebnotna stabilnost odraslih, ki temelji na zadovoljevanju čustvenih potreb in potrjevanju občutka varnosti znotraj družine,
- socializacija otrok preko prenašanja vrednostnega sistema z generacije na generacijo in
- ekonomsko funkcijo družine preko sodelovanja v proizvodnih procesih in potrošnji.

Podobno funkcije sodobne družine opredeljuje Murdock (v Haralambos in Holborn 2001, 325), ki poudarja, da ima družina v vseh družbah štiri temeljne funkcije, in sicer:

- seksualno,
- reproduktivno,
- ekonomsko in
- vzgojno.

Kljub temu, da je vzgojna funkcija družine oziroma socializacija otrok zgolj ena izmed vlog, ki jih družina opravlja v sodobnem svetu, pa je odločilna naloga družine, kot poudarja Vojnovič (1995, 36) ravno čustvena opora in urjenje družinskih članov za sprejemanje zahtev družbenega sistema, za prilagajanje v njem ter za delovanje v skladu z družbenimi pravili, ki jih ta sistem zahteva. Pomen čustvene podpore družine je velikega pomena. Ta za otroke in mladostnike, ki v odraščanju vseskozi iščejo svojo pravo identiteto, pomeni obrambo pred zunanjim družbenim svetom in jim daje oporo ter občutek, da so cenjeni takšni, kakršni so. Slednje je še posebej pomembno, ko otrok z odraščanjem vse pogosteje vstopa v komunikacijo in odnose z drugimi vrstniki in drugimi ljudmi, izmed katerih ima vsak svojo osebnost in svoj odnos do družbenih pravil in vrednot. Posamezniki, ki ne znajo komunicirati in se upreti pritiskom vrstnikov in okolice, lahko tako hitro zaidejo na pot, ki vodi v mladoletno prestopništvo (Vojnovič 1995, 36). Kot opozarja Filipčič (2002, 16) mnoge družbene vede poudarjajo pomen družine pri pojasnjevanju določenih družbenih pojavov. Tako na primer kriminologija velikokrat opozarja na pomen družine za razvoj delikventnosti pri posamezniku, ki temelji na podlagi številnih teorij o vzrokih delikventnega vedenja in psiholoških spoznanj. Če povzamemo besede Bajzeka (2003, 14) »vzgojni stili družine vzpostavljajo ravnovesje med osebnim, čustvenim in javnim ekonomskim področjem ter oblikujejo okvir, v katerem se na različnih področjih, od doživljajsko čustvenega in spoznavnega do vedenjskega, odvija realizacija posameznika«.

Tudi po prepričanju Joganove in Renerjeve (1981, 22) se primarna socializacija odvija predvsem v družini in se nanaša na socializacijo v zgodnjem otroštvu, medtem ko do sekundarne socializacije prihaja v kasnejših letih, ko je družina manj vpletena, večji vpliv pa imajo drugi dejavniki, kot so vrstniki in šola. »Ponotranjenje družbene kulture in

strukturiranje osebnosti pa sta temeljna procesa, katera vključuje primarna socializacija.« Kot v nadaljevanju navajata (Jogan in Rener 1981, 22) pa je druga osnovna funkcija družine stabilizacija odraslih osebnosti, kjer pa je poudarek predvsem na razmerju v zakonski zvezi ter na čustveni varnosti, ki jo partnerja nudita drug drugemu, ki pa sta vendarle v največji meri odvisni ravno od primarne socializacije, ki poteka v okviru primarne družine.

Starševstvo je življenjski projekt posameznika, od katerega je odvisna naslednja generacija, projekt, ki oblikuje tako starše kot otroke, in je s stališča starša predvsem njegova avtonomna odločitev. Če posameznik ne postane starš skozi mišljenjski proces in prilagajanje, torej z zavestno odločitvijo, ki pripelje do skrbnega in čustvenega odnosa odraslega do otroka, ne more postati starš, temveč samo roditelj oziroma roditeljica (Keržan 2009, 139).

Starševstvo lahko potemtakem opredelimo kot razmerje med odraslim in otrokom, ki pa vedno obvezno temelji na želji, odločitvi, ljubezni in skrbi odraslih (Keržan 2009, 139).

2 DRUŽINSKA POLITIKA IN SOCIALNA VARNOST DRUŽIN IN OTROK

2.1 PRAVNI POLOŽAJ DRUŽINSKIH RAZMERIC IN OTROK

Med pomembnejšimi mednarodnimi pogodbami, ki posredno ali neposredno urejajo pravni položaj družin in otrok in ki jih je med drugim ratificirala tudi Republika Slovenija, bi na tem mestu želela izpostaviti dve, in sicer mednarodno Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah in Evropsko konvencijo o uresničevanju otrokovih pravic.

2.1.1 Konvencija o otrokovih pravicah

Konvencijo o otrokovih pravicah je leta 1989 sprejela generalna skupščina Združenih narodov. Takratna Socialistična federativna republika Jugoslavija je sprejeto konvencijo ratificirala, Republika Slovenija pa jo je ob svojem prehodu v samostojnost z Aktom o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo (Ur. l. RS 35/1992) nasledila.

Kot navaja Zupančič (2005, 68), je osrednje načelo konvencije spoštovanje otrokove osebnosti in identitete, glavna smernica pri delovanju pa tako zahteva, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. Zahteva se nanaša tako na državne kot tudi na zasebne ustanove za socialno varstvo, pa tudi sodišča, upravne organe in zakonodajalce ter nenazadnje na starše oziroma skrbnike. Konvencija pa hkrati otroku, sposobnemu oblikovati lastno mnenje, podeljuje pravico do prostega izražanja mnenja v vseh zadevah, povezanih z njim (Zupančič 2005, 68).

Vsakemu otroku, ki je prikrajšan za družinsko okolje in ga je treba zaradi njegove lastne koristi iz njega izločiti, konvencija zagotavlja posebno varstvo in pomoč države. Pri tem gre za nadomestno skrb, ki zajeme sisteme:

- posvojitve,
- rejništva,

- kafale¹ in
- nastanitev v primernih ustanovah, namenjenih skrbi za otroka.

Pri tem konvencija opozarja na nujnost sprotnega preverjanja stanja v izvirnem družinskem okolju otroka, da bi se ugotovilo, ali je še potrebno nadaljnje izvajanje ukrepa (Zupančič 2005, 75).

2.1.2 Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP)

Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic je pomembno dopolnilo predhodno omenjene Konvencije o otrokovih pravicah, saj države pogodbenice obvezuje, da sprejmejo vse potrebne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničevanje otrokovih pravic, priznanih v okviru mednarodne Konvencije o otrokovih pravicah. Sprejel jo je Svet Evrope leta 1996, Državni zbor Republike Slovenije pa je leta 1999 sprejel Zakon o ratifikaciji slednje (Ur. l. RS 26/1999).

Kot navaja Novak (2008, 162), je eden pglavitnih ciljev Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic doseči, da bodo otroci sami oziroma prek drugih oseb ali organov obveščeni o postopkih in bodo smeli sodelovati v postopkih pred pravosodnimi organi, ki jih zadevajo.

2.1.3 Pravni dokumenti s področja družinske politike v Sloveniji

V Republiki Sloveniji različna področja družinske politike urejajo številni zakonski oziroma podzakonski akti. Temelj predstavlja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS 16/2004), ki opredeljuje vsa razmerja, ki nastanejo med posameznikoma, ki živita v zakonski ali izvenzakonski skupnosti ter razmerja znotraj družine, pravice in dolžnosti staršev do svojih otrok. Pri tem v središče postavlja ravno otroka in njegovo dobrobit, ki naj izhaja iz te skupnosti. Trenutno pa je v Državnem

¹ Kafala je arabski pravni izraz, ki označuje pravno zvezo za podporo in skrb zapuščenih otrok, dokler ne dosežejo polnoletnosti in se uporablja v islamskih državah, kjer ne priznavajo koncepta posvojitve. Od slednje se razlikuje v tem, da ne vsebuje pravice do dedovanja in pravice do uporabe priimka.

zboru v drugi obravnavi tudi Družinski zakonik, ki naj bi podrobneje in na novo urejal družinska in iz njih izhajajoča razmerja in naj bi na obravnavano področje prinesel kar nekaj pomembnejših sprememb. Eden izmed najpomembnejši za področje rejništva je Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS 110/2022 in 56/2006).

3 SISTEM REJNIŠTVA KOT VZVOD SOCIALNE VARNOSTI OTROK

3.1 KONCEPT SOCIALNEGA STARŠEVSTVA IN SOCIALNEGA SORODSTVA KOT OSNOVA REJNIŠTVA

Po besedah Zavirškove (2009, 4) širše družbeno okolje družino, starševstvo in sorodstvo še vedno enači z biološkimi povezavami, kar nakazuje na dejstvo, da so v naši družbi tradicionalne podobe še vedno prevladujoče. Vendar pa Zavirškova (2009, 205) opozarja, da v sodobnem času in prostoru sorodstvena skupina ne temelji več nujno na bioloških značilnostih in ni vezana na institucijo zakonske zveze, temveč vedno pogosteje temelji na socialnih razmerjih bližine in pripadnosti. Tako v ospredje vse bolj stopata pojma socialno starševstvo in socialno sorodstvo, ki sicer nista nova sociološka pojma, jih pa dandanes, v sodobnem življenju posameznikov ter na funkcionalnem zakonodajnem področju, ki naj se čim bolj približuje potrebam in praksam vsakdanjega življenja, ne moremo več spregledati.

Kot navaja Zavirškova (2009, 4), je socialno starševstvo družbeni odnos, socialna kategorija in koncept, ki zaradi že omenjenih sprememb v vsakodnevnih življenjih ljudi, pridobiva vse večjo znanstveno pozornost. Definiramo ga lahko kot »socialni odnos in socialno situacijo, v kateri v družinski skupnosti ali gospodinjstvu ena ali več odraslih oseb z otrokom niso biološko povezane, so pa v tesnem čustvenem razmerju, kar pomeni, da opravljajo vsakodnevne starševske funkcije, ekonomske, socialne, vzgojne in čustvene, v daljšem časovnem obdobju« (Zaviršek 2009, 4). Pojem se torej uporablja, ko imamo v mislih zvezo med otroki in odraslimi, ki jih ne zaznamujejo t.i. biološke zveze, temveč socialno-čustvene. To v praksi pomeni, da odrasli prevzame ekonomsko skrb in odgovornost ter spremlja otroka pri odraščanju daljšem časovnem razdobju. Zavirškova (2009, 25) opozarja, da se odrasli dojemajo kot »pomembni drugi«, torej kot njihovi starši, ne glede na to, ali so kot taki definirani tudi v pravnem smislu, in obratno, tudi otroci odrasle, kljub temu, da niso njihovi biološki starši, slednje dojemajo kot svoje starše in »pomembne druge«, ne glede na njihov pravni položaj in zakonodajo.

Pri tem pa je pomembno opozoriti še na pojem socialnega sorodstva. Zavirškova (2009, 206) poudarja, da je socialno starševstvo nujno del socialnega sorodstva, medtem ko socialno sorodstvo ni nujno tudi socialno starševstvo. Med socialne starše, ki najpogosteje tvorijo tudi socialno sorodstvo tako prišteva dedka in babico ter partnerja ali partnerico enega izmed bioloških staršev, s katerim otrok ne deli skupnega genskega materiala, in sorodstveno skupino enega izmed staršev, s katerim otrok ne deli skupnega genskega materiala. Med socialne starše, ki praviloma niso vključeni v skupino socialnega sorodstva, čeprav v čustvenem smislu opravljajo dela, ki jih vključuje koncept starševstva, pa štejemo varuške, gospodinjske pomočnice, služkinje, sosede, rejnice, ipd (Zaviršek 2009, 206).

3.2 OPREDELITEV IN POMEN SISTEMA REJNIŠTVA

Rejništvo je zgolj ena izmed oblik socialnega starševstva. Pri omenjenem socialnem vzvodu gre za »namestitev otroka v drugo družino za obdobje, v katerem naj bi se razmere v matični družini uredile in ne bi več ogrožale otroku normalnega življenja« (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2010). V skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS 16/2004) je rejništvo posebna oblika varstva in vzgoje otrok, nameščenih v rejniško družino na podlagi zakona, ki ureja družinska razmerja, ali drugega zakona in je namenjeno otrokom, ki začasno ne morejo prebivati v biološki družini. Sistem rejništva predstavlja odgovornost države, da otroku, ki iz različnih razlogov začasno ne more živeti pri svojih starših, najde družino, v kateri bo pridobil pozitivno družinsko izkušnjo. Temeljne psihološke pravice otroka je namreč najlažje zagotoviti v družini, v skupini, ki je otroku hkrati varna in razvidna. Razlogi za to, da otrok ne more ostati v svoji matični družini, so lahko zelo različni, najpogostejši pa so zanemarjanje otroka oziroma nepravilna skrb za otroka, alkoholizem staršev, fizično nasilje in psihične težave staršev ter materialna stiska (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2010).

Bistvo vsakega rejništva je vzpostavitev odnosa, ki bo otroku dopolnil odnos z njegovimi starši tam, kjer so oni pustili praznine in rane, ki jih niso znali ali zmogli zapolniti in ublažiti. Pri nameščanju otroka v rejniško družino moramo biti zelo pazljivi, da ga nehote

ne utrhamo iz enega družinskega sistema v drugega. Zavedati se moramo, da gre samo za širitev otrokovega že vzpostavljenega družinskega sistema in da predstavlja rejniška družina samo podsistem v njegovem družinskem sistemu. Rejništvo je začasen ukrep, ki predvideva, da se bo otrok nekega dne vrnil v svojo matično družino. Lahko pa se zgodi, da postane rejništvo tudi dolgotrajno. Kolikor dolgo bo rejništvo trajalo, bo otrok ves čas potreboval pomoč (Repotočnik 2001, 3).

Bistvenega pomena je, da je rejništvo v korist otroka. Že pri samem odločanju o tem, ali bo šel v rejniško družino ali ne, morajo biti na prvem mestu upoštevani interesi otroka. Vse storjeno mora biti v korist otroka, kajti le tako je lahko dosežen namen rejništva. Rejniška družina mora otroku nadomestiti njegovo matično družino in mu zagotoviti zadovoljitev vseh zanj in za njegovo odraščanje pomembnih potreb. Otrokovo bivanje v drugi družini mora biti čim manj obremenjujoče. Že sama menjava okolja je huda stresna situacija, ki navadno sledi življenju v matični družini, ki je bilo prav tako polno stresov zaradi slabih življenjskih razmer ali neustreznega ravnanja staršev. Pomembno je, da cela rejniška družina otroka sprejme in mu sporoča, da je zaželen. Musek (1993, 328) poudarja, kako pomembno je, da novo okolje ugodno vpliva na rejenca, saj se bodo le tako uresničile njegove lastnosti in gensko pogojene sposobnosti. Dedne zasnove namreč nimajo pravega učinka, če razvoj neke lastnosti naleti na neugodne vplive okolja (Musek 1993, 328).

Rejniška družina naj ne bi bila nadomestna, temveč komplementarna biološki družini. Bila naj bi kot dopolnilo pri delegiranju, spoštovala naj bi otrokov izvor, njegovo preteklost, njegov odnos do naravne družine in naj bi ga vzpodbujala, da spregovori o njej. Otrok tako dobi možnost, da spozna svojo stvarnost, da živi naprej z vsem tistim, kar je doživel. S tem mu je omogočeno, da sme svojo stvarnost skrbno braniti, da bi jo obvladal, razumel in da bi mu lahko postala njegova situacija razvidna (Prosen Boštjančič 1998, 32).

3.3 MEDNARODNA PRAVNA UREDITEV SISTEMA REJNIŠTVA

Poleg že omenjenih krovnih mednarodnih pravnih aktov s področja socialne varnosti družin in otrok obstajata še dva pomembna strateška dokumenta, ki se nanašata neposredno na področje rejništva.

Prvi je Priporočilo Sveta Evrope št. R (87) 6 (Zupančič 2005, 86) o rejniških družinah, v skladu s katerim naj bi države članice zagotovile, da rejniki rejencem nudijo moralne in materialne pogoje za primeren razvoj, pri čemer sta, kot poudarjeno, izjemnega pomena sposobnost rejnikov vzgojiti otroka in bivalne razmere, ki jih lahko rejniška družina ponudi rejencu. Pri tem je zelo pomemben nadzor nad omenjenima pogojema, ki pa naj ne bi veljal, če je rejnik bližnji sorodnik. Sicer pa naj bi po priporočilih Sveta Evrope nadzor temeljil na:

- informacijah, ki jih rejniki posredujejo pristojnemu organu,
- sistemu dovoljenj,
- kateremkoli načinu, ki bi omogočil doseg cilja, ki pa je primeren razvoj otroka, kot na primer sistem uradne presoje za rejniške družine, h katerim se rejniške otroke redneje namešča (Zupančič 2005, 86).

Kot pomembnega pa bi v nadaljevanju izpostavila še projekt Evropske unije poimenovan »Cinderella«, ki si prizadeva za razvoj enotne kakovosti na področju rejništva in katerega naloga je združiti osrednji hotenji rejništva, in sicer:

- potrebo in pravico vsakega otroka po vzgoji v družini in kakovosti te oblike varstva, posebej v primeru neustreznih družinskih odnosov in s tem povezanih travm otrok ter
- razvoj standardov za rejnike, ki bodo ustrezali zgoraj omenjeni potrebi in pravici otroka, vključno s potrebno izobrazbo, konceptom usposabljanja in profesionalizacije (Zupančič 2005, 86).

Projekt »Cinderella« vključuje 15 partnerskih držav in je, kot poudarja Zupančič (2005, 86) »zgleden primer za jasen evropski trend na področju rejništva«.

4 PREDSTAVITEV SISTEMOV REJNIŠTVA V SLOVENIJI, VELIKI BRITANJI IN NA ŠVEDSKEM

4.1 SISTEM REJNIŠTVA V SLOVENIJI

4.1.1 Pravna ureditev izvajanja rejniške dejavnosti v Sloveniji

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006) velja od 18.12.2002 in ureja izvajanje te dejavnosti, njegov namen pa je dvigniti kakovost izvajanja rejništva ter kakovost rejništva samega, s tem, da nudi otrokom, ki v rejništvo vstopajo, čim bolj ustrezno obravnavo. Zakon ureja pogoje, ki jih mora izpolnjevati oseba, ki želi izvajati rejniško dejavnost, postopek pridobitve dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti, pogoje in postopek za izvajanje rejniške dejavnosti kot edini poklic, določa normative za izvajanje rejniške dejavnosti, opredeljuje dolžnosti rejnikov in naloge centrov za socialno delo pri izvajanju rejniške dejavnosti, ureja financiranje rejniške dejavnosti ter nekatera druga vprašanja, vezana na izvajanje zakona.

Kot navaja Rakarjeva s soavtorji (2010, 7), je trenutno v slovenskem parlamentu v drugi obravnavi Družinski zakonik, ki naj bi mu sledila tudi prenova rejniške dejavnosti, kar pomeni spremembe ureditve na področju rejništva pri nas. Slednja naj bi svoje izboljšave usmerila predvsem na področje:

- doktrin in prakse socialnega dela na področju rejništva od sprejema Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti ter trendov na tem področju pri nas in v tujini,
- možnosti skrajševanja dobe bivanja otrok v rejniških družinah in
- na področje pogledov na specializacijo rejništva.

Tako so v trenutno obravnavanem predlogu novega družinskega zakonika podani naslednji predlogi oziroma izboljšave za področje rejniške dejavnosti (Rakar in drugi 2010, 15):

- center za socialno delo o namestitvi otroka v rejništvo odloča le izjemoma - pri odločitvi o nujnem ukrepu za varstvo otrokove koristi, v ostalih primerih pa o namestitvi otroka v rejništvo odloča sodišče,

- starši niso več upravičeni, da po lastni presoji namestijo otroka v rejništvo, kar je bilo do sedaj sicer dopuščeno, vendar pa se v praksi ni izvajalo,
- z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in dolžnosti, ki s združljive z namenom rejništva, če zaradi varovanja otrokove koristi ni določeno drugače²,
- ob izreku ukrepa namestitve v rejniško družino je obveznost sodišča, da določi preživitveno obveznost obeh staršev, predlog družinskega zakonika pa predvideva tudi delno povračilo storitve izvajanja rejniške dejavnosti v proračun. V proračun se bo nakazovala otrokova preživitvena do višine oskrbnine, razlika pa na poseben otrokov račun, ki ga bo v ta namen dolžan odpreti otrokov skrbnik.

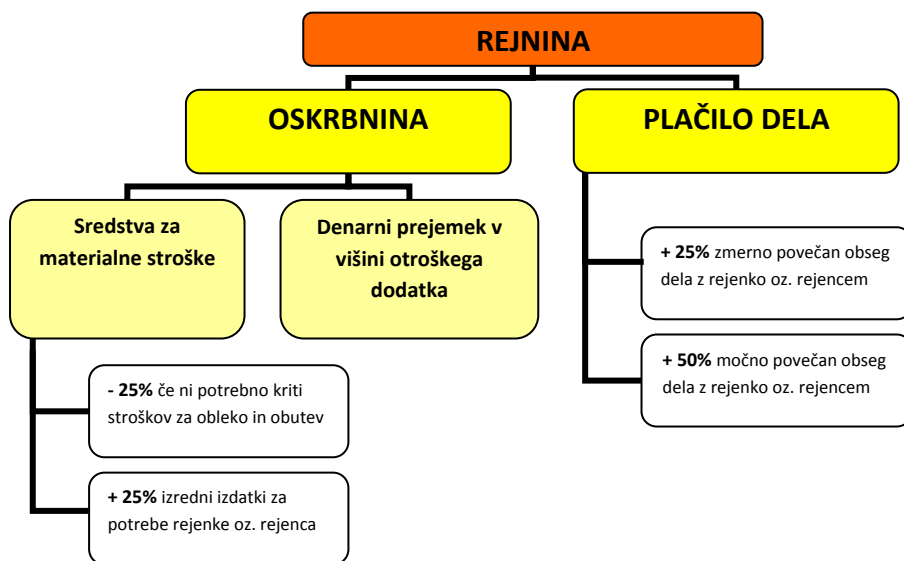
4.1.2 Financiranje rejniške dejavnosti

Rejnina, ki pripada rejniku za vsakega rejenca, zajema oskrbnino in plačilo dela. Tistim rejnikom, ki izvajajo rejništvo kot poklic, se zagotavlja tudi plačilo prispevkov za socialno varnost v skladu s predpisi, ki urejajo plačevanje prispevkov za socialno varnost (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006) ureja plačevanje izvajanja rejniške dejavnosti v členih od 50. do 60. (poglavje IX. Rejnine). Zakon v 50. členu določa, da je rejnik za posameznega rejenca upravičen do mesečne rejnine, ki zajema oskrbnino (ki obsega sredstva za materialne stroške in denarni prejemek v višini otroškega dodatka) in plačilo dela.

² Obstoječi Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS 16/2004) določa le, da z oddajo otroka v rejništvo pravice in dolžnosti staršev, ki jih imajo slednji po veljavnem zakonu, ne prenehajo.

Slika 4.1: Financiranje izvajanja rejniške dejavnosti

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011).

Tabela 4.1: Osnovna mesečna rejnina od 1.7.2010 za enega otroka

271,45 EUR materialni stroški za rejenca
114,31 EUR denarni prejemek v višini otroškega dodatka
122,93 EUR plačilo dela
508,69 EUR neto skupaj mesečno

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011).

Rejnik se lahko odloči, ali bo rejniško dejavnost opravljal kot edini poklic, ali pa bo to izvajal poleg svojega poklica in sklenjenega delovnega razmerja. Ne glede na ta status, so dolžnosti rejnika v razmerju do rejenca enake; zakon pa določa, da mora imeti rejnik, ki izvaja rejniško dejavnost kot poklic, istočasno nameščene tri rejence. Poleg tega ima rejnik, ki izvaja rejniško dejavnost kot poklic, poleg rejnine tudi pravico do plačila prispevkov za socialno varnost v skladu s posebnimi predpisi, ki urejajo plačevanje prispevkov za socialno varnost. Vsi prejemki iz naslova rejnine so oproščeni plačila dohodnine (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Rejnik, ki izvaja rejniško dejavnost kot poklic in ima v skladu z normativom v rejništvu tri otroke, prejme mesečno 1526,07 EUR rejnine mesečno za tri otroke (3 x 508,69 EUR), poleg tega se mu plačujejo tudi prispevki za socialno varnost v višini 321,69 EUR (od osnove 842,14 EUR)³ (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

4.1.3 Izvajanje rejniške dejavnosti

Rejništvo je začasen ukrep, katerega cilj je vrnitev otrok v matično družino. Da bi se ta cilj dosegel, je naloga centra za socialno delo, da sodeluje z matično družino pri njenem urejanju. Skušamo upoštevati načelo ohranitve družine in načelo ponovne združitve. Ta del socialnega dela je najtežji. Zahtevnost dela z matično družino je toliko večja, kolikor težji so razlogi za oddajo otroka v rejništvo.

Po navajanjih Čačinovič Vogrinčičeve (1995, 62) socialno delo v rejništvu zajema več pomembnih oblik dela, in sicer:

- socialno delo z družino (z rejniško družino, z otrokovo matično družino),
- socialno delo s posameznikom, udeleženi v rejniškem sistemu (otrok rejnec, rejnica, rejnik, mama, oče, drugi pomembni udeleženi),
- socialno delo v okviru individualne projektne skupine (vsi pomembni udeleženi v rejniškem sistemu) ter
- skupinsko in skupnostno socialno delo (z rejnicami, rejniki, rejniškimi družinami).

Socialno delo na področju rejništva je v grobem razdeljeno na štiri vsebinska področja, in sicer (Čačinovič Vogrinčič 1995, 63):

- izbor rejniške družine in namestitvev otroka v rejniško družino,
- spremljanje otroka v rejništvu, delo z rejniškim sistemom,
- priprava novih kandidatov za rejništvo, poklicno rejništvo, delo z informacijskim sistemom in
- skupinsko in skupnostno socialno delo.

³ Podatki veljajo za februar 2010.

Naloga strokovnih delavcev na področju rejništva je tako, da podpirajo oba para staršev v teh pogosto zelo težavnih procesih. Le na tak način se bo otrok izognil lojalnosti in ne bo imel občutka, da mora ugoditi obojim ter ne bo imel občutka krivde, če bo ugodil enim, da je storil krivico drugim. Torej ne bo prisiljen preskakovati iz koalicije v koalicijo. Pomembno je, da je vsak mladostnik ali otrok poučen o svojem izvoru, koreninah, skupaj pa se morajo vsi udeleženci procesa truditi, da njegove starše spravijo iz teme (Mali 1993, 43).

Kot navaja Čačinovič Vogrinčičeva (1995, 65), so Centri za socialno delo tiste institucije, ki so odgovorne za to, da se vzpostavi in vzdržuje socialno delo v rejniškem sistemu, strokovne delavke na področju rejništva pa so socialne delavke. Strokovno ravnanje socialne delavke v rejniškem sistemu sledi načelu interpozicije, kar pomeni biti jasen v definiranju in dogovarjanju strokovnega ravnanja od definicije problema do izbire metod in ravnanj. Glede na položaj in konfliktnost sistema rejništva pa trenutno veljavni zakoni tudi opredeljujejo, da v rejniškem sistemu delata dve socialni delavki – rejniška socialna delavka in matična socialna delavka.

Pogoji, ki jih mora izpolnjevati nekdo, ki želi izvajati rejniško dejavnost, so določeni v Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti. Tisti, ki želi biti rejnik, mora imeti stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, mora biti polnoleten in imeti mora strokovno ali vsaj poklicno izobrazbo. V izjemnih primerih, če je v rejenčevo korist, lahko rejništvo izvaja tudi oseba z nižjo izobrazbo. Rejnik ne more biti oseba, ki ji je bila odvzeta roditeljska pravica, oseba, ki živi skupaj z osebo, ki ji je odvzeta roditeljska pravica ali oseba, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Za izvajanje rejniške dejavnosti kot poklica mora imeti rejnik dovoljenje Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in ne sme biti v delovnem razmerju, biti družbenik zasebne družbe ali zavoda v Republiki Sloveniji, ki je hkrati poslovodna oseba, opravljati druge dejavnosti kot edini ali glavni poklic, na podlagi katere je vključen v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje v skladu s predpisi, ki urejajo pokojninsko in

invalidsko zavarovanje. Rejnik ima lahko istočasno nameščene največ tri rejence, večje število pa le izjemoma. Rejniki, ki izvajajo rejništvo kot poklic, pa morajo imeti istočasno nameščene tri rejence. Ta normativ je lahko znižan samo v primerih, ki jih določa Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Dolžnosti rejnika so določene tako v odnosu do rejenca kot tudi v odnosu do rejenčevih staršev oziroma skrbnikov in centrov za socialno delo. Rejnik mora sodelovati v individualni projektni skupini, ki jo imenuje center za socialno delo, in se najmanj enkrat na pet let udeleževati dodatnih usposabljanj. V dodatna usposabljanja se je dolžan vključiti tudi sorodnik otroka, če izvaja rejništvo (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Otrokov sorodnik lahko izvaja rejniško dejavnost, če center za socialno delo otroka glede na okoliščine posameznega primera ugotovi, da je to v otrokovo korist. Za otrokove sorodnike po Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti štejejo stara mati, stari oče, stric, teta, brat in sestra. Osebe, ki želijo postati rejniki, morajo pridobiti dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti in biti vpisane v evidenco izdanih dovoljenj pri ministrstvu, pristojnem za družino. Prijavijo se pri pristojnem centru za socialno delo, ki najprej ugotovi, če so izpolnjeni formalni pogoji, nato pa ugotovi primernost prijavljenega kandidata in njegove družine za izvajanje tovrstne dejavnosti (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve vsako leto centrom za socialno delo sporoči potrebno število novih rejnic oziroma rejnikov. Ti posredujejo ministrstvu tiste popolne vloge, ki imajo pozitivno oceno glede primernosti za izvajanje rejniške dejavnosti, komisija pa izbrane kandidate napoti na usposabljanje. Na osnovi uspešno zaključenega usposabljanja ministrstvo izda posameznemu kandidatu dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti in ga vpiše v evidenco izdanih dovoljenj. Določeno je tudi, v katerih primerih dovoljenje preneha in v katerih primerih se odvzame (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Otrokovemu sorodniku ni treba kandidirati za izvajanje rejniške dejavnosti. Ministrstvo mu izda dovoljenje le na podlagi pisne in obrazložene ugotovitve centra otroka, da je tovrstna oblika rejništva v otrokovo korist in ga vpiše v evidenco izdanih dovoljenj. Dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti preneha, če rejnik odjavi izvajanje rejniške dejavnosti, če rejnik ne začne izvajati rejniške dejavnosti v treh letih od pridobitve dovoljenja ali če rejnik umre (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Odvzem dovoljenja se opravi, če center rejnika poda predlog za odvzem dovoljenja, ker rejnik izvaja rejniško dejavnost v nasprotju s koristmi otroka, če se ugotovi, da je nastopil kateri izmed razlogov, zaradi katerih oseba ne more biti rejnik ali če rejnik ne opravi obveznega dopolnilnega usposabljanja. Če rejniku dovoljenje preneha ali se mu odvzame, se ga izbriše iz evidence izdanih dovoljenj (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Osnovne dolžnosti rejnika so:

- da pripravi sebe in družino na prihod rejenca,
- da se trudi za čim hitrejšo prilagoditev rejenca v rejnikovem domu in za ustrezno ravnanje vseh članov rejnikove družine z rejencem,
- nudi pomoč rejencu ob prilagajanju na novo okolje,
- rejenca pravilno neguje, vzgaja in mu nudi primerno nastanitev, prehrano, obleko in obutev ter šolske in osebne potrebščine,
- nudi rejencu primerne igrače, osnovne športne pripomočke in druge pripomočke manjše vrednosti za različne aktivnosti,
- skrbi za krepitev in ohranjanje zdravja rejenca ter mu, če je to potrebno,
- preskrbi ustrezno zdravstveno oskrbo prek izbranega osebnega zdravnika,
- skrbi za rejenčev pravilen odnos do učenja in dela in za privzgojitev delovnih navad,
- skrbi za vključitev rejenca v poklicno usposabljanje ali ustrezno zaposlitev,
- skrbi za izoblikovanje lastne identitete rejenca in
- da pripravi rejenca na odhod iz rejniške družine (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Rejnik je dolžan omogočati in vzpodbujati stike med rejncem in starši, razen v primeru, ko so staršem stiki omejeni ali prepovedani na podlagi odločbe pristojnega organa. Rejnik mora sodelovati v individualni projektni skupini, ki jo imenuje center za socialno delo, in se najmanj enkrat na pet let udeleževati dodatnih usposabljanj. V dodatna usposabljanja se je dolžan vključiti tudi sorodnik otroka, če izvaja rejništvo. Zakon določa tudi, da minister, pristojen za družino, vsako leto podeli največ tri priznanja najbolj zaslužnim rejnicam oziroma rejnikom (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Izvajanje rejniške dejavnosti s systemskega vidika predstavlja izvajanje storitve institucionalnega varstva, kar opredeljuje Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS 3/2007 in 61/2011), ki med drugim v posebnem poglavju določa, da je dejavnost socialnega varstva nepridobitna. Rejnik lahko izvaja rejniško dejavnost samo pod pogoji, določenimi v zakonu, torej mora pridobiti dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Rejnik lahko izvaja rejniško dejavnost tudi kot edini poklic, če izpolnjuje zakonske pogoje. V tem primeru je rejnik poleg rejnine upravičen do plačila prispevkov za socialno varnost. Rejnik, ki izvaja rejniško dejavnost kot poklic, mora izpolnjevati normativ za izvajanje rejniške dejavnosti, kar pomeni, da mora imeti hkrati nameščene tri otroke. Ob odločitvi o namestitvi otroka v posamezno rejniško družino skleneta rejnik in center za socialno delo rejniško pogodbo, katere predmet je opredelitev medsebojnih pravic in obveznosti, med drugim tudi pravico do rejnine (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Namestitev otroka v rejniško družino je v osnovi vedno začasna, kar pomeni, da je treba ves čas namestitve delati tudi z matično družino, da bi se otrok lahko vrnil domov. V skladu z določbami Zakona o prijavi prebivališča (Ur. l. RS 59/2006) je posameznik dolžan prijaviti stalno prebivališče, kadar se v nekem naselju naseli za stalno. Ker je otrok v rejniško družino vedno nameščen le začasno, se mu stalno prebivališče ne spreminja. Pridobitev pravice do bolniške odsotnosti v primeru bolezni rejnika, ki izvaja

rejniško dejavnost kot poklic, pa ni vezana na določbe o prijavi prebivališča. V postopku je sprememba Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Ur. l. RS 72/2006), ki predvideva navedeno pravico tudi za rejnike, ki ne izvajajo rejniške dejavnosti kot poklic in so hkrati zaposleni (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

4.1.4 Vloga centrov za socialno delo

Naloge centrov za socialno delo pri izvajanju rejniške dejavnosti so razdeljene na tri področja:

- naloge, ki se nanašajo na izbor kandidatov za izvajanje rejniške dejavnosti,
- naloge pri samem izvajanju rejništva in
- druge naloge, ki izhajajo iz izvajanja rejniške dejavnosti (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Rejnik in pristojni center za socialno delo skleneta rejniško pogodbo, s katero se pisno določijo pravice in dolžnosti obeh pogodbenih strank. Rejniška pogodba določa zlasti obseg oskrbe rejenca, pravice in obveznosti pogodbenih strank, višino in način plačevanja rejnine, način in rok prenehanja rejniške pogodbe, morebitne posebnosti rejništva v posameznem primeru (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

Rejniška pogodba se lahko podaljša tudi po polnoletnosti otroka:

- če otrok zaradi motenj v telesnem in duševnem razvoju ni sposoben za samostojno življenje,
- če otrok ostane v rejniški družini zaradi nadaljevanja šolanja, najdalj pa do dopolnjenega 26. leta starosti, če ta s tem soglaša (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006).

4.1.5 Stanje na področju rejniške dejavnosti v Sloveniji

Tabela 4.2: Podatki o rejnicah in rejnikih (februar 2011):

Rejnice in rejniki z dovoljenjem za izvajanje rejniške dejavnosti	Skupaj	805
	rejnice	723
	rejniki	82
Rejnice / rejniki, ki izvajajo rejniško dejavnost kot poklic	125	
Rejnice / rejniki, pri katerih so trenutno nameščeni otroci	670	
Rejnice / rejniki, pri katerih trenutno ni nameščenih otrok	135	
Prosta mesta pri rejnicah / rejnikih z dovoljenjem za izvajanje rejniške dejavnosti	160	

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011).

Tabela 4.3: Podatki o rejencih (februar 2011)

Število otrok v rejništvu	Skupaj	1131
	Deklice	579
	Dečki	552
Število otrok, nameščenih v družine, ki izvajajo rejništvo kot sorodniki	309	

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011).

Tabela 4.4: Število rejnic in rejnikov od februarja 2010 do februarja 2011:

Mesec/leto	Št. rejnic in rejnikov			
	Skupaj	Rejnice	Rejniki	
2/2010	808	721	94	141
3/2010	807	720	93	141
4/2010	796	709	92	139
5/2010	794	706	92	137
6/2010	793	703	93	134

7/2010	792	702	92	134
8/2010	795	704	92	132
9/2010	796	706	90	135
10/2010	796	705	89	136
11/2010	790	703	87	135
12/2010	807	722	88	135
1/2011	805	722	88	135
2/2011	805	723	86	135

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011).

Tabela 4.5: Število rejencev po spolu od februarja 2010 do februarja 2011

Mesec/leto	Število otrok v rejništvu		
	Skupaj	Deklice	Dečki
2/2010	1155	584	571
3/2010	1155	584	571
4/2010	1156	586	570
5/2010	1148	583	565
6/2010	1161	590	571
7/2010	1156	588	568
8/2010	1168	594	574
9/2010	1150	591	559
10/2010	1143	585	558
11/2010	1141	582	559
12/2010	1137	581	556
1/2011	1133	577	556
2/2011	1131	579	552

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011).

Ker sem želela primerjati, ali se število rejnikov ter rejencev čez leto spreminja, sem za podatke zaprosila Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Med pregledom statističnih podatkov sem opazila, da se število rejencev in rejnikov spreminja, vendar ne bistveno. Na število in spol ne vpliva letni čas ali recesija.

4.1.6 Kritike

Na tem mestu pa bi omenila še kritike trenutno veljavnega Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006). Slednji namreč definira rejništvo kot obliko vzgoje in varstva in določa, da se otrok namesti v rejniško družino na podlagi odločbe, ki jo izda pristojni Center za socialno delo. To pa pomeni neposredno kršitev določb ratificirane Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic, ki izrecno določa, da morajo vsi postopki, ki zadevajo otroke, tudi tisti, ki se nanašajo na vzgojo in varstvo, potekati pred pravosodnimi organi. Slednje pa predstavljajo bodisi sodišča ali pa upravni organi z enakovrednimi pooblastili. Center za socialno delo pa v okviru slovenske zakonodaje nima pooblastil enakovrednih pooblastilom pravosodnih organov. Na problematiko je opozorilo Združenje Moč, kjer si prizadevajo za ustanovitev družinskih sodišč, ki bodo po pravnih postopkih odločala tudi o vzgoji in varstvu otrok. Opozarjajo namreč, da je večja vloga sodišč pomembna zlasti zaradi pravnega varstva vseh strank v postopku. Centri za socialno delo pa imajo bolj kot ne svetovalno vlogo in odločajo po upravnem postopku, kjer pritožba ni mogoča. Ko odloča sodišče, pa možnost pritožbe obstaja. Vendar pa tudi slednji predlog v strokovni javnosti ni ostal brez kritike, saj se vse bolj pojavljajo polemike glede odločanja o nameščanju v rejništvo, ki bi bilo v pristojnosti sodišč, saj je za sledne potrebno delo na terenu, vzpostavitev ustreznega odnosa z družino in sprotno spremljanje, česar pa sodišča ne izvajajo (Strašek 2006, 10). Kljub temu je Ustavno sodišče že ugotovilo nezakonitost urejenosti postopka oddaje otrok v rejništvo in je z odločbo U-I-312/00 iz leta 2001 odredilo sodno pristojnost za odločanje o varstvu in vzgoji otroka v vseh primerih. Vendar pa v praksi o vzgoji in varstvu otrok v primeru rejništva še vedo odločajo Centri za socialno delo (Strašek 2006, 11).

4.1.7 Ugotovitve

Temeljni zakon, ki v Sloveniji ureja področje rejništva je Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS 110/2002 in 56/2006), trenutno pa je v slovenskem parlamentu v drugi obravnavi Družinski zakonik, ki naj bi mu sledila tudi prenova rejniške dejavnosti, kar pomeni spremembe ureditve na področju rejništva pri nas (Rakar in drugi 2010, 7). V Sloveniji se mora rejnik preden to postane, dokazati. Najprej mora izpolnjevati številne formalne pogoje, da bi lahko postali rejniki, morajo opraviti usposabljanje in se vsakih pet let udeležiti novih usposabljanj. Pri izvajanju rejniške dejavnosti je zelo zaželeno, da je rejnik nekdo izmed sorodnikov, saj je otroku veliko lažje, saj sorodnika že pozna in mu ponavadi zaupa. Pri izvajanju rejniške dejavnosti, so Centri za socialno delo odgovorne za to, da se vzpostavi in vzdržuje socialno delo v rejniškem sistemu, strokovne delavke na področju rejništva pa so socialne delavke.

4.2 SISTEM REJNIŠTVA V VELIKI BRITANiji

4.2.1 Pravna ureditev izvajanja rejniške dejavnosti v Veliki Britaniji

Inštitut rejništva je v Veliki Britaniji urejen z Zakonom o otrocih (Children Act) iz leta 1989, ki je bil leta 2004 noveliran in Zakonom o standardih oskrbe (Care Standards Act) iz leta 2000, ki je bil leta 2002 dopolnjen z Nacionalnimi minimalnimi standardi za izvajanje rejništva (National Minimum Standards for Fostering Services). Sprejetih je bilo 31 minimalnih standardov, ki posegajo na področje rejništva (npr. kaj zagotavljajo in urejajo uradi in agencije – njihovo področje dela, pod kakšnimi pogoji lahko izvajajo dejavnost, odgovornosti uradov in agencij, plačilo in podpora rejnikom, usposabljanja in izobraževanja, spremljanje in nadzor nad izvajanjem dejavnosti agencij in uradov ter izvajanjem rejništva pri rejnikih itd.), ki veljajo na državni ravni in za vse pravne subjekte, ki zagotavljajo in urejajo rejništvo: lokalne socialne službe oziroma urade, neodvisne agencije, ki delajo na področju rejništva ter za prostovoljne organizacije, ki tudi delujejo ali posegajo na področje rejništva (Rakar in drugi 2010, 45).

4.2.2 Financiranje rejniške dejavnosti v Veliki Britaniji

Tudi rejniška dejavnost v Veliki Britaniji je plačljiva, vsi rejniki so namreč upravičeni do denarnega nadomestila za stroške in skrb za otroke, ki jih sprejmejo v svoje domove. Za rejnike, ki rejniško dejavnost izvajajo v okviru neodvisnih rejniških agencij, se rejnine določajo individualno, s strani posamezne agencije in znašajo v povprečju slabih 450 evrov na otroka tedensko (Fostering transfer agent 2011).

V veljavi pa so tudi nacionalna priporočila, ki postavljajo okvir za denarna nadomestila rejnikom za oskrbo rejniških otrok, ki jih uporabljajo tudi pristojne lokalne oblasti in s odvisne od starosti rejenca. Višina slednjih je za leti 2010 in 2011 sledeča:

- rejniška oskrba dojenčkov: 129 evrov tedensko,
- rejniška oskrba predšolskih otrok: 131 evrov tedensko,
- rejniška oskrba šolskih otrok: 144 evrov tedensko,
- rejniška oskrba mladoletnih do 16. leta starosti: 165 evrov tedensko in
- rejniška oskrba mladoletnika med 16. in 17. letom starosti: 193 evrov tedensko.

Gre za minimalne zneske rejnin, ki jih morajo spoštovati vsi udeleženi v procesu izvajanja rejniške oskrbe otrok iz socialno ogroženih (Fostering transfer agent 2011).

4.2.3 Izvajanje rejniške dejavnosti v Veliki Britaniji

V Angliji to področje ureja dokument Vsak otrok šteje (Green Paper - Every Child Matters), ki postavlja standarde v rejništvu za vse, ki se ukvarjajo z otroci in mladostniki. Od posamezne agencije je odvisno kakšne zahteve postavlja za rejnike glede usposabljanj, ki je večinoma obvezno preden posameznik postane rejnik. Večina agencij uporablja program Veščine za rejništvo (Skills to foster), ki se navezuje na že omenjene trenutno veljavne minimalne standarde v rejništvu (Minimum Standards for Foster Care), ki veljajo za Anglijo. Področja, ki jih ta program pokriva, so: naloge rejnikov, kdo so rejniški otroci, timsko delo, varno rejništvo, razumevanje obnašanja in kako se raziti (The fostering network 2004).

Nedavno oblikovani standardi "Training, Support and Development Standards for Foster care" naj bi rejnikom od odobritve in prvi dve leti rejništva omogočili čim kakovostnejše usposabljanje. Postavljajo okvire profesionalnega razvoja, ki ga morajo doseči kandidati pred odobritvijo, kot tudi usposabljanja, ki ga morajo biti deležni (The fostering network 2004). Usposabljanje rejnikov je sestavljeno iz treh nivojev:

- usposabljanje pred pridobitvijo dovoljenja,
- usposabljanje po pridobitvi dovoljenja in
- nadaljevalno usposabljanje (The fostering network 2004.).

Standardi, ki jih morajo rejniki v okviru programa doseči, so (The fostering network 2004):

- razumeti načela in vrednote, ki so bistveni za rejniške otroke,
- razumeti vlogo rejnika v odnosu do rejenca,
- razumeti pomen zdravja in varnosti za rejenca,
- učinkovita komunikacija med rejnikom in rejencem,
- razumeti pomen razvoja otrok in mladostnikov,
- razumeti pomen razvoja samega sebe kot rejnika.

Sorodniki rejenca, ki se odločijo za rejniško dejavnost ne potrebujejo usposabljanja pred pridobitvijo dovoljenja, potrebnega za izvajanje rejniške dejavnosti, ampak je zanje pripravljena prirejena vsebina usposabljanj. Posebna pozornost pa je v Angliji namenjena tudi moškim rejnikom, za katere so, prav tako kot za sorodnike, organizirana posebna usposabljanja in posebne podporne skupine (Rakar in drugi 2010, 46).

Vsi rejniki imajo možnost preko izobraževanj doseči nacionalno poklicno kvalifikacijo, veliko agencij rejnikom omogoči, da postanejo mentorji. Čeprav je usposabljanje po prejetem obveznem dovoljenju večinoma prostovoljno, agencije ponujajo in povezujejo nadaljnje usposabljanje z ustreznim plačilom v stilu »payment for skills«. Veliko izobraževanj poteka tudi po internetu, nekatera za plačilo, druga so brezplačna (The fostering network 2004).

Rejnike v Veliki Britaniji vsako leto ocenjujejo, s čimer pristojne službe zagotavljajo njihovo konstantno primernost in usposobljenost za izvajanje rejniške dejavnosti. Vsaki rejniški družini je dodeljen socialni delavec, ki z obiski rejniške družine skrbi za nadzor nad primernim izvajanjem rejniške dejavnosti, hkrati pa rejnikom nudi potrebne nasvete in podporo (Rakar in drugi 2010, 46).

V Veliki Britaniji ima rejnik lahko največ tri rejence, izjemoma je dovoljenih v eni rejniški družini več rejencev, v primeru, da gre za brate in sestre. Rejnik ima pravico do sodnih zahtevkov in posluževanja pravnih sredstev v zvezi z vzgojo in varstvom otroka, ki ga ima v rejništvu. Sodišče lahko rejniku dodeli tudi roditeljsko skrb, če presodi, da je to v otrokovo korist. V tem primeru otrokovim biološkim staršem ostanejo minimalne pravice, kot je pravica do stikov in pravica do pomembnih informacij o otroku (Rakar in drugi 2010, 46).

4.2.4 Oblike rejništva v Veliki Britaniji

V Veliki Britaniji obstaja več vrst rejništva. Otroci in mladostniki so nameščeni v posamezno obliko rejništva glede na njihove potrebe in položaj. Inštitut rejništva (z izjemo trajnega rejništva) zaznamuje koncept začasnosti. Celotno shemo rejništva sestavlja širok spekter oblik rejništva, ki variirajo glede na dolžino trajanja in namen rejništva, meje med njimi pa postajajo vse bolj fleksibilne (Kirton v Rakar in drugi 2010, 46). V nadaljevanju navajam pomembnejše oblike rejništva:

1. Zasilna - krizna namestitev oziroma oskrba (emergency crisis care)

Gre za obliko rejništva v primerih, ko otrok ali mladostnik potrebuje takojšnjo namestitev v rejniško družino zaradi izrednih razmer v izvorni družini. Taka oblika namestitve običajno traja le nekaj dni, večkrat pa se zgodi, da omenjena oblika sčasoma preide v obliko kratkotrajne namestitve ali celo v dolgotrajno obliko (Rakar in drugi 2010, 47).

2. Kratkotrajno rejništvo (short-term foster care)

Cilj kratkotrajne oblike rejništva je omogočiti oz. zagotoviti otroku začasen dom v rejniški družini s poudarkom na ohranjanju stikov z 'domačim' okoljem (šolo, prijatelji, skupinami, klubi ali krožki, v katere je vključen, ipd.) in izvorno družino. Ta oblika

namestitve traja običajno od nekaj tednov do nekaj mesecev. V tem času se izvaja intenzivno delo z izvorno družino, oblikujejo se plani za naprej, ocenijo se možnosti za vrnitev otroka v to družino, tej oceni pa se prilagodijo tudi nadaljnji ukrepi in postopki v zvezi z otrokom. Rejniška družina, ki otrokom nudi obliko kratkotrajnega rejništva, začasno poskrbi za veliko število otrok in mladostnikov (Rakar in drugi 2010, 47).

3. Dolgotrajno rejništvo (long-term foster care)

Gre za trajnejšo obliko rejništva v primerih, ko otrok ne more živeti v matični družini, posvojitev pa ni primerna ali realna rešitev. Za mlajše otroke se stabilnost lahko najbolje zagotovi s posvojitvijo, vendar se ta možnost začne proučevati šele takrat, ko je jasno, da se otrok ne bo mogel vrniti v matično družino (Rakar in drugi 2010, 47).

4. Počitniško rejništvo (respite, relief foster care)

Gre za obliko rejništva, oskrbe otrok in mladostnikov v času dopusta, počitnic rejniških staršev, na drugi strani pa omogoča tudi nek premor biološkim staršem v matični družini. Ta oblika rejništva pride v poštev v trenutkih, ko so starši še posebej pod stresom in obremenjeni (mogoče nekaj koncev tedna na mesec ali pred šolskimi počitnicami). Ta oblika rejništva je namenjena tudi skrbi za otroke, ki so v rejništvu, v času, ko imajo dopust njihovi rejniški starši. Gre predvsem za tiste rejniške starše, ki izvajajo dolgotrajno rejništvo za otroke s posebnimi potrebami (Rakar in drugi 2010, 48).

5. Specializirano rejništvo (specialist foster care)

Gre za posebno obliko rejništva, katerega cilj je nuditi namestitve za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami in težavami. V shemo tovrstnega rejništva se vključujejo zelo izkušene rejniške družine s specialnimi znanji (Rekar in drugi 2010, 48).

6. Zasebno rejništvo (private fostering)

Če oseba več kot 28 dni skrbi za otroka oz. mladostnika, ki je star manj kot 16 let (v primeru invalidnosti pod 18 let) in s katerim ni v bližnjem sorodstvu, Zakon o otrocih pravi, da je potrebno ta dogovor oz. razmerje prijaviti na lokalnem uradu za pomoč otrokom. Enako mora starš, katerega otrok je v zasebnem rejništvu, ta dogovor oz. svojo

odobritev takega rejništva prijaviti na omenjenem lokalnem uradu. V tej obliki rejništva naj bi bilo po ocenah najmanj 10.000 otrok (Kirton v Rakar in drugi 2010, 47).

Sicer pa velja, da se mora vsakdo, ki želi v Veliki Britaniji postati rejnik, obrniti na lokalne oblasti, ki ocenijo njegovo primernost, in sicer tako, da upoštevajo vse plati življenja potencialnega rejnika. Proces ocenjevanja je intenziven in strog in traja običajno nekaj mesecev. Rejniki so tako kot po večini držav tudi tu upravičeni do rejnine.

Tudi v Veliki Britaniji se odvijajo stalne debate o tem, ali je za otroka, ki je že dlje časa v javnem skrbstvu (rejništvo, stanovanjske skupine, institucije, itd.) in njegova vrnitev domov ni predvidena, bolj primerna posvojitve ali podaljševanje dolgotrajnega rejništva. Oblika dolgotrajnega rejništva je v Združenem kraljestvu že od sredine 80-ih let prevladujoča oblika javne skrbi za mlajše otroke, ki ne morejo živeti doma. Za starejše otroke - mladostnike pa je najbolj običajna vmesna oblika med institucionalno-stanovanjsko obliko oskrbe in rejništvom, odvisno od lokalne tradicije in možnosti ter resursov lokalnega okolja (Kelly in Gilligan v Rakar in drugi 2010, 48).

Mnenja o primernosti ene ali druge rešitve v primeru, ko vrnitev otroka v matično družino ni predvidena, so zelo deljena. Eden od argumentov za večjo primernost posvojitve je med drugim ta, da se v tem primeru otrok umakne iz javne oskrbe in vpliva bioloških staršev, pri katerih otrok ne more živeti. V primeru posvojitve se izniči tudi vloga posrednikov, torej socialne službe, urada ali agencije, ki jo zagovorniki posvojitve v odnosu otrok - rejniški starš razumejo kot motnjo in oviro. Zagovorniki pravic bioloških staršev oziroma tisti, ki bolj podpirajo institut dolgotrajnega rejništva kot posvojitve, pa menijo, da se pri tej rešitvi ohrani vključenost bioloških staršev, kar je za njih pozitivno, oporekajo pa izvršitvi posvojitve brez privoljenja bioloških staršev (Kelly in Gilligan v Rakar in drugi 2010, 49).

Prav pereči različni pogledi na zagotavljanje primerne dolgotrajne namestitve za otroka, ki ne more živeti doma, so pripeljali do razvoja instituta posvojitve z omogočanjem stikov z biološkimi starši. Kelly (v Rakar in drugi 2010, 49) omenja, da so v Veliki Britaniji posvojitelske agencije veliko bolj formalno strukturirane in organizirane kot

agencije in uradi, ki se ukvarjajo z rejništvom. Vse posvojitve gredo preko sodišča, kar prinaša več discipline na to področje.

Razlika oziroma meja med dolgotrajnim rejništvom in permanentno družinsko namestitvijo torej ostaja kljub razlikam, ki v osnovi obstajajo med obema oblikama skrbi v praksi včasih zabrisana, saj je značilno, da tudi dolgotrajno rejništvo traja nekako do odraslosti (Kirton v Rakar in drugi 2010, 49).

Rešitve za otroka morajo biti sprejete v procesu pogajanja in poiskane znotraj razvijajočih se odnosov in razmerij, znotraj okvirov, ki jih postavljata instituta rejništva in posvojitve ter za vsak primer posebej (Kelly in Gilligan v Rakar in drugi 2010, 49).

4.2.5 Ugotovitve

V Veliki Britaniji je podlaga za izvajanje rejniške dejavnosti z Zakonom o otrocih (Children Act) in Zakonom o standardih oskrbe (Care Standards Act). Tako kot pri drugih dveh državah, je tudi v Veliki Britaniji rejništvo plačano, vendar pa je tu višina nadomestila odvisna od starosti rejenca. V Veliki Britaniji morajo potencialni rejniki opraviti izobraževanje, potem ko pridobijo dovoljenje, pa jih posebni nadzorniki spremljajo in ocenjujejo. Sorodnikom, ki želijo sprejeti otroka v rejništvo, se ni potrebno udeležiti izobraževanj, vendar je zanje prirejena posebna oblika usposabljanj.

4.3 SISTEM REJNIŠTVA NA ŠVEDSKEM

4.3.1 Pravna ureditev socialne varnosti otrok na Švedskem

Takoj po prehodu v novo stoletje, leta 1902, je Švedska dobila svojo prvo zakonodajo s področja oskrbe staršem odvzetih otrok. Slednja je bila posledica hitre državne industrializacije in urbanizacije do katere je prišlo konec 19. stoletja, ki je v skladu s trendi socialnega nadzora znotraj evropske socialne politike, skušala iz objema kriminalnih združb rešiti mlade, ki so izhajali iz problematičnih okolij. Po zgledu

Norveške, ki je bila korak pred Švedsko (prva zakonodaja s področja oskrbe staršem odvzetih otrok je bila na Norveškem sprejeta leta 1900) so odgovornost za socialno skrb za ogrožene otroke prepustili posebnim socialnim komitejem in lokalnim skupnostim in ne, kot je praksa v večini drugih držav, posebnim družinskim ali mladinskim sodiščem. Takratni največji problem na Švedskem je bila kopica zapuščenih otrok in otrok, rojenih izven zakonske zveze, za katere matere samohranilke niso bile sposobne poskrbeti. Ti otroci so tako prevladovali v švedskih rejniških domovih vse do poznih petdesetih let, pri svojih bioloških starših je živela komaj dobra polovica švedskih otrok, rojenih izven zakonske zveze (Hessle and Vinnerljung 1999, 2).

Leta 1902 sprejeta zakonodaja je bila dopolnjena in spremenjena z aktom, sprejetim leta 1924. Novi zakon je v svoje okrilje vzel tudi otroke, ki so bili v zavetju svojega biološkega doma fizično zlorabljeni. Zakon je lokalne avtoritete zadolžil in pooblastil, da posredujejo v družinskih primerih, ko so bili otroci zlorabljeni. Vendar pa je bila slednja odgovornost dolgo prepuščena predvsem laikom (Hessle and Vinnerljung 1999, 2).

Obdobje po drugi svetovni vojni je prineslo korenitejše spremembe na področju varstva dobrobiti otrok. Leta 1960 je bil sprejet nov zakon, ki ni prinesel nekih posebnih novosti v primerjavi s prejšnjim, je pa večji poudarek namenil preventivnemu delu in vzpostavil pravne mehanizme, pravila in postopke za dokumentacijo primerov zlorabe otrok in oddaje v začasno oskrbo (Hessle and Vinnerljung 1999, 2).

Švedska je poznana kot socialna država iz več teoretičnih vidikov, saj je močno zavezana aktivnemu zmanjševanju brezposelnosti oziroma zagotavljanju polne zaposlenosti državljanov in ima prijazen sistem socialnega varstva, ki omogoča visok življenjski standard (Hessle and Vinnerljung 1999, 3).

Osnovni cilji družinske politike na Švedskem so (Hessle and Vinnerljung 1999, 3):

1. zagotavljanje ugodnih razmer in pogojev za vzgajanje in preživljanje otrok,
2. zagotavljanje socialne varnosti za družine in
3. zagotavljanje enakih pravic moških in žensk za sodelovanje v družinskem in poklicnem življenju, preko zagotavljanja kakovostne oskrbe otrok.

Okoli 75 odstotkov švedskih otrok živi v tradicionalnih nuklearnih družinah z biološkima staršema. Kar 50 odstotkov pa se jih pri tem rodi v izvenzakonskih skupnostih, saj se večina parov za sklenitev zakonske zveze odloči po rojstvu njihovega prvega otroka (Hessle and Vinnerljung 1999, 3).

Temelj za oblikovanje današnje švedske zakonodaje za pravice otrok je zakonodajalčeva interpretacija otrokovih temeljnih potreb. Po njej imajo otroci pravico do oskrbe, varnosti in skrbne ter pozitivne vzgoje. Kot eno temeljnih pravic zakon izpostavlja otrokovo pravico do spoštovanja njihove osebnosti in individualnosti. Nedovoljeno je vsako fizično kaznovanje ali ponižujoče ravnanje. Hkrati s temi pravicami so tako oblikovane tudi odgovornosti staršev oziroma drugih zakonitih skrbnikov. Država si pridržuje pravico, da posreduje, če oceni, da otrokove osnovne pravice niso spoštovane in njegove osnovne potrebe niso zadovoljene (Hessle and Vinnerljung 1999, 4).

Tako je eden izmed pomembnejših zakonov tudi t.i. »Social Services Act« iz leta 1980, ki postavlja zakonodajni okvir za odvzem otrok in mladine njihovim staršem in skrbnikom (Hessle and Vinnerljung 1999, 5).

Organiziranost skrbi za otrokovo dobrobit na Švedskem ni enotna in variira od ene lokalne skupnosti do druge. V nekaterih mestih na Švedskem so organizirane posebne enote znotraj centrov za socialno delo, ki skrbijo za dobrobit otrok, v drugih je otrokova dobrobit prepuščena organizacijam, ki delujejo v okviru šolskega sistema in so organizirane posebej za ta namen, spet v tretjih ni vzpostavljenega nikakršnega varstva nad dobrobitjo tamkajšnjih otrok. Razlog je v tem, da so socialne storitve zakonodajna in finančna odgovornost in zalogaj posameznik lokalnih skupnosti in so zatorej odvisne od finančne oziroma davčne politike občine in od razpoložljivih sredstev. Lokalna skupnost ima tako pravico, da socialno varstvo na svojem teritorialnem območju organizira po svoji volji, vse dokler pri tem spoštuje zakonodajni okvir, ki ji ga država postavlja s temeljnimi zakoni z omenjenega področja (Hessle and Vinnerljung 1999, 6).

Švedski zakonodajalci imajo ostra stališča do fizične zlorabe otrok v družinah. Celotno manjše fizične kazni s strani staršev so lahko povod za sodni nalog, ki staršem omeji pravice do otrok. Pri tem zakonodaja ločeno obravnava psihično zlorabo otrok, ki je definirana kot »izpostavljanje otroka psihološkemu trpljenju preko sistematičnega ponižujočega ravnanja, izvajanja terorja ali vzbujanja občutka, da je otrok svojim roditeljem odveč. Sodišče lahko izda sodni nalog za odvzem otrok v primeru, da starši otrokom govorijo, da so neumni, nerodni, grdi ali nevredni, enako posledico pa imajo lahko neprestane grožnje staršev s fizičnim ali drugim sorodnim kaznovanjem otrokom (Hessle and Vinnerljung 1999, 7).

Izkoriščanje se v večji meri nanaša na spolno zlorabo otrok, vključuje pa tudi primere, kjer starši otroke izkoriščajo za opravljanje težaškega dela. Kriterij se nanaša tudi na otroke, ki imajo v domačem gospodinjstvu svoji starosti in zrelosti neprimerne odgovornosti, kot na primer skrb za starša alkoholika (Hessle and Vinnerljung 1999, 3).

Neprimerna skrb za otroka v švedski zakonodaji pokriva obsežno področje in vključuje otroke, ki ne prejemajo dovolj fizične oskrbe s strani staršev, motivacije oziroma vzpodbude in čustvene nege, otroke katerih starši zlorablajo droge ali so psihično bolni oziroma nestabilni, otroke, ki jim starši ne zagotavljajo dovolj medicinske oskrbe, ki nimajo ustreznega nadzora s strani odraslega ali so prepogosto prepuščeni v oskrbo drugim ljudem (Hessle and Vinnerljung 1999, 3).

4.3.2 Financiranje rejniške dejavnosti na Švedskem

Rejniška dejavnost na Švedskem je plačana, plačilo pa se deli na plačilo stroškov za oskrbo otroka, ki ni obdavčeno, in nagrado, ki jo prejemajo za delo in je podvržena davčnim obveznostim. Višina nagrade, ki jo prejema rejnik, je odvisna od starosti otroka in znaša v povprečju približno 30 odstotkov povprečne plače v državi. Če so rejniki otrokovi sorodniki, jim nagrada za nego in varstvo otroka ne pripada. Rejnik pa je poleg teh dveh denarnih nadomestil upravičen še do povrnitve zagonskih stroškov, ki jih rejnika družina dobi v primeru, če otrok ob namestitvi potrebuje večji nakup obleke, šolskih potrebščin ali drugih nujnih zadev (Rozman v Rakar in drugi 2010, 44).

4.3.3 Izvajanje rejniške dejavnosti na Švedskem

Kot navajajo Rakarjeva in soavtorji (2010, 44) o pridobitvi dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti odločajo lokalne socialne službe, ki od družin, ki izvajajo rejniško dejavnost zahtevajo, da se na to pripravijo in jih v okviru teh zahtev tudi preverjajo. Šele nato lokalne oblasti odobrijo izvajanje rejniške dejavnosti, in sicer na podlagi pripravljanih programov, zahtevanih potrdil (zdravstvenega potrdila in potrdila o nekaznovanju) ter ustreznih materialnih, stanovanjskih in osebnostnih pogojev. Rejniška dejavnost je v procesu izvajanja podvržena rednemu nadzoru, ki ga izvajajo posebni nadzorniki (Rozman v Rakar in drugi 2010, 44).

4.3.4 Sistem socialne varnosti otrok na Švedskem

Otroci so po ocenah švedskih raziskav prepuščeni v oskrbo izven njihovih bioloških domov po približno sledeči statistiki:

- fizična ali spolna zloraba: 5 do 10 odstotkov otrok,
- zloraba nedovoljenih drog s strani staršev: 25 do 35 odstotkov otrok,
- nesposobnost staršev za skrb za otroke zaradi duševnih bolezni: 20 odstotkov otrok,
- starši z duševnimi motnjami v razvoju: 15 odstotkov otrok,
- razpad družine, pri čemer so nekateri otroci zapuščeni s strani staršev, drugi pa se zaradi težavnih pogojev v družini zatekajo k pobegom od doma: 30 do 40 odstotkov otrok (Hessle and Vinnerljung 1999, 19).

Skrb za družini odvzete ali začasno odvzete otroke je na švedskem razdeljena v tri kategorije:

- rejniška oskrba (oskrba v drugi družini),
- oskrba v domu,
- oskrba v domovih za poseben nadzor (Hessle and Vinnerljung 1999, 13).

Posvojitve otrok brez privolitve bioloških staršev dandanes ne obstajajo več. Tako je letno zgolj nekaj otrok, ki jih biološki starši dajo v posvojitev, zato se pari, ki ne morejo imeti otrok, že vse od poznih šestdesetih let vse bolj obračajo na mednarodne agencije za posvojitve. Nekateri švedski strokovnjaki tako kritizirajo švedski zakonodajni sistem, ki ne spodbuja oddaje otrok, ki že dlje časa živijo v rejniški družini, v posvojitev, niti takrat, ko se biološki starši s tem strinjajo, kar je po njihovih ocenah pereča problematika, upoštevajoč otrokovo primarno potrebo po varnem družinskem okolju in njenem pomenu za kakovost posameznikovega nadaljnjega življenja (Hessle and Vinnerljung 1999, 20).

Kot navaja Rakarjeva s soavtorji (2010, 41), na Švedskem poznajo naslednje oblike rejništva:

- nesorodstvene rejniške družine, ki jih izberejo socialne službe in jih otroci vnaprej ne poznajo,
- sorodstvene rejniške družine, kjer je otrok v sorodstvenem odnosu z rejniško družino,
- omrežne rejniške družine, kadar je otrok nastanjen na primer pri sosedih, prijateljih matične družine ipd., ki sicer niso v sorodstvenem razmerju z otrokom, jih pa otrok pozna in jim zaupa,
- rejniške družine, ki jih otrok že pozna in ki so mu jo socialne službe dodelile že predhodno za podporo v vsakodnevem življenju in zagotavljanju občasnega varstva,
- urgentne rejniške družine, ki imajo koncesijo pri socialnih službah za zagotavljanje podpore v obliki občasnega varstva, varstva čez vikend in varstva v nujnih primerih.

Rejniška oskrba je po zakonu in po sodni praksi v veliki prednosti pred nameščanjem otrok v oskrbo v za to namenjenih domovih (t.i. institucionalnim varstvom), kar 75 odstotkov vseh oskrbe potrebnih otrok je nameščenih v rejniške družine, vendar pa v zadnjih letih delež slednjih upada (leta 1995 je bil delež zgolj še 55-odstoten), medtem ko je delež otrok, nameščenih v domove, namenjene oskrbi, narastel za skoraj 100 odstotkov. Sprejemanje otrok v rejniško oskrbo je postalo tradicija v nekaterih podeželskih okrajih. Raziskava, ki so jo švedski raziskovalci izvedli med leti 1974 in 1992

kaže na pogost vzorec po katerem se otroci iz meščanskih družin vse bolj nameščajo v oskrbo rejniškim družinam, ki živijo na podeželju. Od leta 1997 je na Švedskem zakonsko določeno, da imajo pri začasnem odvzemu otrok staršem prednost ožji sorodniki ali drugi bližnji odrasli, ki lahko skrbijo za otroka in h katerim je lahko začasno nameščen v rejništvo (Rakar in drugi 2010, 42).

Sicer pa je v okviru institucionalnega varstva otrok uveljavljenih več možnih oblik, in sicer (Rakar in drugi 2010, 42):

- javno institucionalno varstvo, ki ga predstavljajo javne bivanjske enote pod okriljem lokalnih skupnosti ali občinskih socialnih služb, ki so namenjene širokemu krogu otrok,
- institucije pod okriljem Združenja za zasebno institucionalno varstvo, kjer gre za majhne zasebne bivanjske skupnosti, večina katerih se je razvila iz nekdanjih rejniških družin,
- drugo zasebno institucionalno varstvo, ki ga predstavljajo nastanitveni domovi pod okriljem različnih zasebnih institucij – praviloma majhnih korporacij in prostovoljnih organizacij,
- vzgojni zavodi, ki nudijo institucionalno varstvo za mladoletnike z odklonskim vedenjem, ki deluje pod okriljem države.

Kot poudarja Rakarjeva s soavtorji (2010, 43) je Švedski rejniški model vzoren primer, ko rejništvo in institucionalno varstvo nista dve nasprotujoči si obliki nadomestnega varstva, temveč zgolj dva intervala na lestvici. »Pogosto so otroci, preden so nameščeni v njim najbolj primerne rejniške družine, začasno nameščeni v zavode, kjer je poudarek na obravnavi njihove družinske problematike« (Rakar in drugi 2010, 43).

Leta 1980 je bil na Švedskem sprejet Social Services Act (Hessle and Vinnerljung 1999, 15), ki je spremenil nekatere definicije rejniškega sistema. Tako je danes rejniška družina, ki ima v rejništvu štiri otroke ali več in kjer glavni prihodek staršev zagotavlja rejniška dejavnost, definirana kot rejniški dom, torej nekoliko bolj institucionalna oblika rejništva. Namen omenjene spremembe je bil podvreči profesionalno rejniško dejavnosti strožjim merilom in nadzorom. Tako lahko rečemo, da se je švedski skrbniški sistem v

zadnjih petnajstih letih gibal proti ponovni institucionalizaciji, kljub temu, da je rejniška oskrba v družini trenutno še vedno prevladujoča oblika skrbi za staršem odvzete otroke. Vedno bolj pa tudi velja, da se rejniška oskrba v družini uporablja predvsem za oskrbo mlajših otrok, ki potrebujejo dolgoročno namestitev pri rejnikih, medtem ko se institucionalna oblika oskrbe uporablja predvsem za mladostnike in za kratkoročne namestitve v oskrbo. Tudi rejniški domovi, namenjeni institucionalni oskrbi staršem odvzetih otrok, so manjše enote, večina jih lahko sprejme 9 ali manj otrok (Hessle and Vinnerljung 1999, 15).

Na Švedskem zelo pogosta je tudi namestitev otrok v začasno oskrbo skupaj z njihovimi starši. Predvsem rejniški domovi, ki sprejemajo otroke v starosti do 12 let, so po veliki večini odprti do hkratne oskrbe otrok in staršev (takih je kar dobrih 90 odstotkov). V zadnjih letih se odstotek skupnih namestitev sicer zmanjšuje, predvsem na račun dolgotrajnih namestitev otrok v rejniško oskrbo (Hessle and Vinnerljung 1999, 16).

Oskrba v domovih za poseben nadzor je posebna kategorija oskrbe mladih in je namenjena tistim mladim, ki se srečujejo s kriminalom in zlorabo drog. Dandanes na Švedskem obstaja približno 30 takšnih domov, ki lahko skupaj sprejmejo okoli 600 problematičnih mladostnikov. Namestitev sodišču predlagajo lokalne oblasti, ki morajo tudi plačevati njihovo oskrbo in sicer v znesku približno 200 do 300 dolarjev dnevno na mladostnika. Število namestitev v domove za posebni nadzor se povečuje vse od leta 1994, po Švedskem sistemu pa se vse bolj zgledujeta tudi njeni sosednji državi Danska in Norveška, ki si zadnja leta prizadevata za podobno institucionalizirano oskrbo v domovih za poseben nadzor (Hessle and Vinnerljung 1999, 16).

4.3.5 Ugotovitve

Na Švedskem je osnovni zakon, ki postavlja temelje zakonodaje »Social Services Act« iz leta 1980, ki zagotavlja osnovne cilje družinske politike. Za izvajanje rejniške dejavnosti je potrebno pridobiti soglasje lokalnih oblasti na podlagi pripravljanih programov, zahtevanih potrdil (zdravstvenega potrdila in potrdila o nekaznovanju) ter ustreznih materialnih, stanovanjskih in osebnostnih pogojev. Tako kot v Veliki Britaniji in

Sloveniji, je zaželeno, da je rejnik sorodnik, vendar pa je na Švedskem od leta 1997 to tudi zakonsko določeno.

5 PRIMERJALNA ANALIZA UREDITVE REJNIŠTVA V SLOVENIJI, VELIKI BRITANJI IN NA ŠVEDSKEM

Da bi lahko primerjali vse tri države, moramo najprej razložiti, zakaj sem izbrala ravno te tri države. Primerjava izhaja iz treh tipov države blaginje, in sicer Švedska kot predstavnica skandinavskih držav spada v socialno demokratični tip države blaginje, Velika Britanija v liberalni tip in Slovenija v konzervativni model države blaginje.

Mnogo avtorjev, ki se ukvarjajo z državo blaginje, navaja, da se v različnih državah pojavljajo različni modeli države blaginje, kar je rezultat različnih zgodovinskih, kulturnih, ekonomskih in tudi verskih ozadij (European Foundation for the Improvement of Living and Working conditions 2006). V literaturi zasledimo številne kategorizacije različnih režimov države blaginje (Andre 1995, 94): Titmuss, 1974, Furniss in Tilton, 1977, Mishra, 1981, Esping Andersen, 1990, Castles in Mitchell, 1991, Leibfried, 2000, Huber in Stephens, 2001. Za analizo primerjave treh držav bom uporabila Esping Andersenovo.

Esping-Andresenova klasifikacija države blaginje iz leta 1990 izpostavlja tri modele države blaginje: liberalni, konzervativno-korporativistični in socialno-demokratični model. V nadaljevanju bom opredelila osnovne karakteristike posameznega modela države blaginje:

1. Liberalni model države blaginje

V liberalnem modelu igra centralno vlogo trg, medtem ko sta vlogi sfere države in družine le obrobni. Dominantna oblika solidarnosti je individualna. Za ta tip je značilno majhno število univerzalnih socialnih programov ter skromno socialno zavarovanje. Pogoji za pridobitev socialnih ugodnosti so zelo ostri. Socialne ugodnosti pripadajo le posameznikom z zelo nizkimi oziroma nestalnimi dohodki ter tistimi, ki so odvisni samo od pomoči države. Pomoči države pa so takšni posamezniki upravičeni samo v primeru, kadar zanje ne obstaja nobena možnost, da

bi si pridobili drugačno vrsto zavarovanja, npr. preko zaposlitve (Esping-Andersen 2000, 85).

V liberalni tip države blaginje uvrščamo Veliko Britanijo.

2. Socialno-demokratski model države blaginje

Država predstavlja ključnega akterja v socialdemokratskem modelu države blaginje, kjer predstavlja tudi dominantno mesto solidarnosti, vlogi družine in trga pa sta obrobni (Esping-Andersen 2000, 85). Država preko močnega javnega sektorja skrbi za zadovoljitev vseh potreb in zagotavlja socialno varnost posameznikov. Če pa kdo od posameznikov želi več, kot mu ponuja javni sistem, si dobrine ali storitve lahko kupi na trgu. Vloga civilne družbe je v tem institucionalnem, redistributivnem sistemu, slonečem na načelu univerzalnemu, na zadnjem mestu (Kolarič 2002, 59).

V socialno demokratski model uvrščamo Švedsko.

3. Konzervativni model države blaginje

Najpomembnejšo vlogo v blaginjskem trikotniku igra družina. Njena vloga je centralna, pri čemer govorimo o družini, v kateri je ponavadi moški zaposlen in s tem vključen v sistem obveznega zavarovanja, s čimer je zagotovljena socialna varnost družine. Vloga trga je obrobna, država pa le pomožna. Tako dominantno mesto solidarnosti kot dominantna oblika solidarnosti sta vezana na družino (Esping-Andersen 2000, 85).

Konzervativno-korporativistični model ima značilnosti, zaradi katerih v model uvrščamo Slovenijo.

V nadaljevanju povzemam nekaj ključnih značilnosti, sorodnosti in razlik ureditve sistemov rejniške dejavnosti v državah, ki sem jih izbrala za primerjavo – v Sloveniji, Veliki Britaniji in na Švedskem. Rejniške sisteme sem med seboj primerjala v naslednjih ključnih elementih:

- zakonodajni okvir izvajanja rejniške dejavnosti,

- oblike rejniške dejavnosti,
- pogoji za izvajanje rejniške dejavnosti,
- organizacija strokovnega usposabljanja za rejnike,
- financiranje rejniške dejavnosti oziroma denarna nadomestila za rejnike,
- položaj sorodstvenega rejništva.

5.1 ZAKONODAJNI OKVIR IZVAJANJA REJNIŠKE DEJAVNOSTI

Tabela 5.1: Primerjava zakonodajnega okvira izvajanja rejniške dejavnosti

Skupne lastnosti	Mednarodna Konvencija o otrokovih pravicah
	Evropska konvencija o izvrševanju pravic otroka
Slovenija	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih
	Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti
	Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti
Velika Britanija	Zakon o otrocih = »Children act«
	Zakon o standardih oskrbe = »Care standards act«
	Nacionalni minimalni standardi za izvajanje rejništva = »National Minimum Standards for Fostering Services«
Švedska	»Social Services Act«

Zakonska podlaga je v vseh treh državah enaka, vse tri države za osnovo uporabljajo Mednarodno Konvencijo o otrokovih pravicah in Evropsko konvencijo o izvrševanju pravic otroka, kar je izredno pomembno, saj je bistvo rejništva izboljšanje pogojev otroka. V Sloveniji se pri izvajanju rejništva naslanjajo na veliko zakonov in podzakonskih aktov, izjemno pomembno pa se mi zdi, da naj bi bil v kratkem sprejet Družinski zakonik, ki je trenutno v drugi obravnavi v Državnem zboru.

5.2 FINANCIRANJE REJNIŠKE DEJAVNOSTI OZIROMA NADOMESTILA ZA REJNIKE

Tabela 5.2: Primerjava financiranja rejniške dejavnosti

Slovenija	508,69 EUR/mesečno	povprečna mesečna bruto plača: 1.496,35 EUR/mesec
	največ 1526,07 EUR/mesečno, v primeru, da ima rejnik v rejništvu tri otroke	
Velika Britanija	med 516 in 772 evri mesečno na otroka, v odvisnosti od njegove starosti (starejši kot je otrok višja je priznana rejnina)	povprečna mesečna plača: 22.000 GBP/letno, preračunano: 2.042,94 EUR/mesečno
	če posameznik opravlja rejniško dejavnost v okviru neodvisnih agencij, rejnina lahko zraste tudi na 1800 evrov mesečno	
Švedska	rejnina znaša 30 odstotkov povprečne plače v državi	povprečna mesečna plača: 52.000 USD/letno, preračunano: 3.027,34 EUR/mesece
	povprečna rejnina, ki je je rejnik deležen za oskrbo enega otroka znaša 644 evrov mesečno	

Ko primerjamo financiranje rejniške dejavnosti, moramo upoštevati dejstvo, da standard ni enak v vseh treh državah. Zato sem v primerjavo vključila še povprečno plačo in prišla do naslednjih ugotovitev: v Sloveniji pri mesečni bruto plači 1.496,35 EUR rejniki prejmejo 508,69 EUR. Rejnik, ki se odloči, da bo rejništvo opravljal kot poklic, ima pravico do prispevkov za socialno varnost v skladu s posebnimi predpisi, ki urejajo plačevanje prispevkov za socialno varnost. V Veliki Britaniji pri mesečni plači 2.042,94 EUR prejmejo med 516 in 772 EUR mesečno na otroka. V Veliki Britaniji poznajo tudi zasebno obliko izvajanja rejniške dejavnosti, pri tej obliki rejniki prejmejo tudi do 1800 EUR na mesec. Na Švedskem je znesek rejnine odvisen od povprečne plače posameznika. Pri povprečni mesečni plači 3.027,34 EUR, prejmejo povprečno 644 EUR mesečno. Švedska je kot socialna država edina, kjer je rejnik upravičen še do povrnitve

zagonških stroškov, ki jih rejniška družina dobi v primeru, če otrok ob namestitvi potrebuje večji nakup obleke, šolskih potrebščin ali drugih nujnih zadev.

5.3 POGOJI ZA IZVAJANJE REJNIŠKE DEJAVNOSTI

Tabela 5.3: Primerjava pogojev za izvajanje rejniške dejavnosti

Slovenija	stalno prebivališče v Republiki Sloveniji
	rejnik mora biti polnoleten
	rejnik mora imeti pridobljeno strokovno ali vsaj poklicno izobrazbo (izjeme, kadar je to v otrokovo korist)
	za izvajanje rejniške dejavnosti mora rejnik pridobiti dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti in mora biti vpisan v evidenco izdanih dovoljenj pri ministrstvu, pristojnem za družino
	izpolnjevanje formalnih pogojev in primernost prijavljenega kandidata ter njegove družine presoja pristojni center za socialno delo
	če je to v otrokovo korist, lahko rejniško dejavnost izvaja njegov sorodnik (stara mati, stari oče, stric, teta, brat ali sestra), dovoljenje pa se mu izda na podlagi pisne in obrazložene ugotovitve centra za socialno delo, da je tovrstna oblika rejništva v otrokovo korist
	rejnik, ki rejniško dejavnost opravlja kot poklic, ne sme biti vključen v drugo delovno razmerje, ne sme opravljati pridobitne dejavnosti, ne sme biti družbenik zasebne družbe ali zavoda v RS
	rejnik ima lahko istočasno nameščene največ tri rejence, rejnik, ki rejniško dejavnost opravlja kot poklic, pa mora imeti istočasno nameščene tri rejence
Velika Britanija	rejniška pogodba med rejnikom in centrom za socialno delo opredeljuje medsebojne pravice in obveznosti
	rejnik mora razumeti načela in vrednote, ki so bistveni za rejniške otroke,
	rejnik mora razumeti vlogo rejnika v odnosu do rejenca,
	rejnik mora razumeti pomen zdravja in varnosti za rejenca,
	rejnik mora poznati učinkovito komunikacijo med rejnikom in rejencem,
	rejnik mora razumeti pomen razvoja otrok in mladostnikov,
rejnik mora razumeti pomen razvoja samega sebe kot rejnika.	

Švedska	o pridobitvi dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti odločajo lokalne socialne službe, ki od družin, ki izvajajo rejniško dejavnost zahtevajo, da se na to pripravijo in jih v okviru teh zahtev tudi preverjajo
	lokalne oblastiodobrijo izvajanje rejniške dejavnosti, in sicer na podlagi pripravljanih programov, zahtevanih potrdil (zdravstvenega potrdila in potrdila o nekaznovanju) ter ustreznih materialnih, stanovanjskih in osebnostnih pogojev
	rejniška dejavnost je v procesu izvajanja podvržena rednemu nadzoru, ki ga izvajajo posebni nadzorniki

Pogoji, ki jih morajo izpolnjevati potencialni rejnik, so v Slovenji najbolj razvejani. Tudi tukaj se pokaže vzporednica z modeli države blaginje. Kot predstavnica socialno demokratskega sistema, je rejniška dejavnost na Švedskem podvržena rednemu nadzoru, ki ga izvajajo posebni nadzorniki. Prav tako so lokalne socialne oblasti izredno vključene v pridobitev dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti na podlagi programov, potrdil in pogojev, ki jih morajo rejniki izpolnjevati.

V Veliki Britaniji je vloga države manjša, vendar se tudi tu izvaja redni nadzor nad rejniki. Vsaki rejniški družini je dodeljen socialni delavec, ki z obiski rejniške družine skrbi za nadzor nad primernim izvajanjem rejniške dejavnosti, hkrati pa rejnikom nudi potrebne nasvete in podporo.

Kot sem že omenila, so v Sloveniji pogoji za izvajanje rejniške dejavnosti najbolj strogi, vendar pa za nadzor skrbi samo center za socialno delo, ki pa poleg manjše nadzorne funkcije opravi še cel proces sprejema otroka v rejniško družino. Sicer se mi zdi zelo pomembno, da je v proces od sprejema v družino do samega spremljanja vključen en socialni delavec, pa po izkušnjah sodeč zadnja faza obvisi.

5.4 OBLIKE REJNIŠKIH DEJAVNOSTI

Tabela 5.4: Primerjava oblik rejniške dejavnosti

Slovenija	polno rejništvo, ko rejnec v rejniški družini preživi 24 ur na dan in vseh 30 oziroma 31 dni v mesecu
	vikend rejništvo, ko je otrok čez teden v zavodu ali domu šole in je v rejniški družini le ob koncih tedna
Velika Britanija	zasilna oziroma krizna namestitev in oskrba, ki naj bi trajala le nekaj dni, zaradi nujnih izrednih razmer v biološki družini otroka
	kratkotrajno rejništvo, kjer gre za začasno namestitev, ki naj bi trajala od nekaj tednov pa do nekaj mesecev, po katerih naj bi se otrok vrnil v svojo matično družino,
	dolgotrajno rejništvo, ko otrok ne more živeti v matični družini, posvojitev pa ni mogoča
	počitniško rejništvo v času posebne obremenitve bioloških staršev ali dopusta rejniških staršev
	specializirano rejništvo za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami in težavami
	zasebno rejništvo, kadar oseba več kot 28 dni skrbi za otroka, mlajšega od 16 let, s katerim ni v bližnjem sorodstvu
Švedska	nesorodstvene rejniške družine, ki jih izberejo socialne službe in jih otroci vnaprej ne poznajo
	sorodstvene rejniške družine, kjer je otrok v sorodstvenem odnosu z rejniško družino, omrežne rejniške družine, kadar je otrok nastanjen na primer pri sosedih, prijateljih matične družine ipd., ki sicer niso v sorodstvenem razmerju z otrokom, jih pa otrok pozna in jim zaupa
	rejniške družine, ki jih otrok že pozna in ki so mu jo socialne službe dodelile že predhodno za podporo v vsakodnevem življenju in zagotavljanju občasnega varstva
	urgentne rejniške družine, ki imajo koncesijo pri socialnih službah za zagotavljanje podpore v obliki občasnega varstva, varstva čez vikend in varstva v nujnih primerih

Izmed obravnavanih držav ima Velika Britanija najbolj razvejan sistem rejništva, ki predvideva kar nekaj oblik rejniške dejavnosti in pokriva rešitve za vse rizične primere, ko je otroka treba za kratek ali pa za daljši čas izločiti iz okolja, v katerem je odraščal do sedaj. Tu se najbolj pokaže tipična značilnost liberalnega modela tipov države blaginje,

saj je v Veliki Britaniji ena izmed oblik rejništva zasebno rejništvo, kjer se pokaže vloga države in trga.

Dokaj razvejan sistem ima tudi Švedska, ki pa je v osnovah podoben oblikam izvajanja rejniške dejavnosti v Sloveniji. Na Švedskem poznajo urgentne rejniške družine, ki z vmešavanjem države v obliki koncesionarjev pri socialnih službah zagotavljajo rejništvo v obliki občasnega varstva, varstva čez vikend in varstva v nujnih primerih.

Kot sem že omenila, Slovenija nima razvejanega sistema oblik rejništva, kjer se ponovno pokaže konzervativni model države blaginje, in sicer polno rejništvo, kjer je rejnec v rejniški družini ves čas in vikend rejništvo, pri katerem je otrok čez teden doma, vikende pa preživlja v rejniški družini.

5.5 ORGANIZACIJA STROKOVNEGA USPOSABLJANJA ZA REJNIKE

Tabela 5.5: Primerjava organizacije strokovnega usposabljanja za rejnike

Slovenija	pred pričetkom izvajanja rejniške dejavnosti se je rejnik dolžan udeležiti posebnega programa usposabljanja za rejnike, na podlagi katerega se mu izda dovoljenje za opravljanje rejniške dejavnosti
	rejnik mora sodelovati v individualni projektni skupini, ki jo imenuje center za socialno delo
	rejnik se je dolžan vsaj enkrat na pet let udeleževati dodatnih usposabljanj, ki jih organizira pristojni center za socialno delo
Velika Britanija	usposabljanja pred pridobitvijo dovoljenja
	redna usposabljanja po pridobitvi dovoljenja
	nadaljevalna usposabljanja
	vsaki rejniški družini je dodeljen socialni delavec, ki z obiski rejniške družine skrbi za nadzor nad primernim izvajanjem rejniške dejavnosti, hkrati pa rejnikom nudi potrebne nasvete in podporo

Švedska	na podlagi pripravljanih programov, zahtevanih potrdil (zdravstvenega potrdila in potrdila o nekaznovanju) ter ustreznih materialnih, stanovanjskih in osebnostnih pogojev lokalne oblasti odobrijo izvajanje rejniške dejavnosti
	nadzorniki opravljajo redne nadzore

V vseh treh državah se morajo rejniki pred začetkom opravljanja rejništva in med samim opravljanjem, udeleževati izobraževanj in usposabljanj. Na Švedskem, ki sodi v socialno-demokratski model države blaginje, so tudi usposabljanja in pridobljena potrdila nadzorovana, pomembna je velika vloga države.

Tudi v Veliki Britaniji se usposabljanje nadzoruje. Kot sem že omenila, je vsaki rejniški družini dodeljen strokovni delavec, ki nudi pomoč in nasvete ter izvaja nadzor, med drugim tudi nad opravljenimi usposabljanji. Tu se mora rejnik udeležiti usposabljanj pred pridobitvijo dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti, med samim izvajanjem, tu pa poznajo tudi nadaljevalna usposabljanja.

V Sloveniji mora rejnik pred pričetkom izvajanja rejniške dejavnosti opraviti poseben program usposabljanj za rejnike, na podlagi katerega se mu izda dovoljenje. V procesu izvajanja rejništva mora rejnik sodelovati v individualni projektni skupini, ki jo imenuje center za socialno delo, vsaj enkrat na pet let pa se mora udeleževati dodatnih usposabljanj, ki jih organizira pristojni center za socialno delo. Sorodniki otroka, ki želijo opravljati rejniško dejavnost, morajo v Sloveniji prav tako opraviti usposabljanje, v Veliki Britaniji so za sorodnike pripravljene posebni programi usposabljanj.

5.6 POLOŽAJ SORODSTVENEGA REJNIŠTVA

Tabela 5.6: Primerjava položaja sorodstvenega rejništva

Slovenija	Sorodniki so: stara mati, stari oče, stric, teta, brat in sestra
	Otrokovemu sorodniku ni treba kandidirati za izvajanje rejniške dejavnosti. Ministrstvo, pristojno za družino, mu izda dovoljenje le na podlagi pisne in obrazložene ugotovitve centra za socialno delo, da je tovrstna oblika rejništva v otrokovo korist in ga vpiše v evidenco izdanih dovoljenj.
Velika Britanija	Sorodniki rejenca, ki se odločijo za rejniško dejavnost, ne potrebujejo usposabljanja pred pridobitvijo dovoljenja, potrebnega za izvajanje rejniške dejavnosti, ampak je zanje pripravljena prirejena vsebina usposabljanj.
Švedska	Od leta 1997 je na Švedskem zakonsko določeno, da imajo pri začasnem odvzemu otrok staršem prednost ožji sorodniki ali drugi bližnji odrasli, ki lahko skrbijo za otroka, in h katerim je lahko začasno nameščen v rejništvo.

Izjemno pomembno se mi zdi, da v vseh treh državah poznajo sorodstveno rejništvo, ki ima predvsem na Švedskem prednost pred ostalimi oblikami rejništva. Tam je to tudi določeno z zakonom, kar je ponovno ena od značilnosti socialno-demokratskega modela države blaginje, velika vloga države namreč.

V Sloveniji, v konzervativnem modelu države blaginje, otrokovemu sorodniku ni potrebno kandidirati za izvajanje rejniške dejavnosti, vseeno pa mora, kot sem že omenila, opraviti usposabljanje. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve sorodnikom na podlagi pisne in obrazložene ugotovitve centra za socialno delo otroka, da je tovrstna oblika rejništva v otrokovo korist, izda dovoljenje in ga vpiše v evidenco izdanih dovoljenj.

V Veliki Britaniji se sorodnikom rejenca ni potrebno udeležiti usposabljanj pred pridobitvijo dovoljenja, potrebnega za izvajanje rejniške dejavnosti, ampak je zanje pripravljena prirejena vsebina usposabljanj. Kot je značilno za liberalni model države blaginje, je tudi sorodstvena oblika rejniške dejavnosti nadzorovana.

6 SKLEPNE UGOTOVITVE

V zaključku bom poskušala odgovoriti na vprašanja, ki sem si jih zastavila v uvodu in sem jih skozi diplomsko nalogo raziskala.

Sistem rejništva je izjemno pomemben. Njegovo bistvo je v tem, da otrok med bivanjem v rejništvu s svojimi starši dopolni odnos z rejniki tam, kjer so prvi pustili praznine in rane. Bistvenega pomena je, da je rejništvo v korist otroku, kajti le tako je dosežen namen rejništva. Otrokovo bivanje v drugi družini mora biti čim manj obremenjujoče.

Ključne značilnosti ureditve sistema rejništva v Sloveniji, v Veliki Britaniji in na Švedskem lahko primerjam z modeli države blaginje. Na Švedskem, ki spada v socialno-demokratski model države blaginje, je vloga države zelo velika. Je pa tudi zelo socialna država, kar se kaže v tem, da država pomaga s kritjem zagonskih sredstev, ki jih investira rejniška družina pred sprejemom rejenca v njihov dom. Na Švedskem je zelo pogosta namestitvev otrok v začasno oskrbo skupaj z njihovimi starši, ta oblika je nekje na meji med rejniško družino in institucionalno obliko varstva. Tu gre za majhne zasebne bivanjske skupnosti, ki so se povečini razvile iz nekdanjih rejniških družin, vendar pa imajo v oskrbi vsaj 4 ali več rejniških otrok. Prav taka posebnost Švedskega sistema rejništva pa je oskrba otrok v rejniški družini, kjer so nameščeni skupaj z njihovimi biološkimi starši. Slednjo ocenjujem kot zanimivo in dobrodošlo rešitev, saj se otrok ne sooča z neprijetnim prilagajanjem novi družini.

Tako kot na Švedskem, je tudi v Veliki Britaniji sistem rejništva pod nenehnim nadzorom. Vsaki rejniški družini je dodeljen socialni delavec, ki z obiski rejniške družine skrbi za nadzor nad primernim izvajanjem rejniške dejavnosti, hkrati pa rejnikom nudi potrebne nasvete in podporo. Značilnost Velike Britanije je tudi precej oblik rejniške dejavnosti, ena izmed njih je zasebno rejništvo, v okviru katerega deluje trg.

Ena izmed ključnih značilnosti v Sloveniji, za katero mislim, da je zelo pozitivna, je oblika sorodstvene rejniške dejavnosti. Prav tako pozitivno ocenjujem pogoje, ki jih morajo rejniki izpolnjevati, da lahko izvajajo rejniško dejavnost.

Podobnosti vseh treh držav se kažejo v usposabljanju, opraviti ga morajo rejniki v vseh treh državah, ter v možnosti sorodstvene oblike rejniške dejavnosti. Poleg tega rejniki v vseh treh državah prejemajo plačilo za opravljanje rejniške dejavnosti.

Nadaljnja problematika, na katero sem postala pozorna med izdelavo diplomske naloge, in ki bi jo zato rada na tem mestu posebej izpostavila, je trajanje rejništva in z njim povezane pravice. Namreč, v vseh obravnavanih državah je institut rejništva predviden kot začasen ukrep, dokler se ne uredijo problematične razmere v matični družini otroka, ki bi mu omogočale vrnitev in kakovostno življenje v okviru biološke družine. Vendar pa, kot opozarjajo mnogi strokovnjaki, v praksi institut rejništva pogosto žal ni začasna rešitev, saj se v mnogih bioloških družinah razmere nikoli ne uredijo do te mere, da bi omogočale zdrav razvoj otroku, zato mnogi otroci v rejniških družinah ostanejo vse do njihove polnoletnosti ali še dlje. Problematično pa je pri tem dejstvo, da rejniški starši kljub temu v Sloveniji nimajo pravic, ki izvirajo iz starševstva, saj te ostanejo otrokovim biološkim staršem, ki pa se za otroka pogosto sploh ne zmenijo. Iz tega razloga vse prevečkrat prihaja do težav, da rejenci nimajo urejenih osnovnih pravic, kot so na primer stalno bivališče, zdravstveno zavarovanje ipd.

Med pisanjem diplomske naloge sem opazila kar nekaj priložnosti, da Slovenija razvije boljši sistem rejništva. Ena izmed njih je nadomestilo finančnih zagonskih stroškov, ki jih ima rejniška družina pred sprejemom rejenca v njihov dom. Tako nadomestilo pozna Švedski sistem rejniške dejavnosti. Naslednjo priložnost vidim v izvajanju nadzora. Zelo pomembno se mi zdi, da se sistem rejništva nadzira, s tem pa mislim na obiske socialnih delavcev, kot zelo pozitivno pa ocenjujem dodelitev enega socialnega delavca eni družini, saj ga otrok, ki se znajde v sistemu rejništva, tako spozna in mu sčasoma tudi zaupa. Tak sistem poznajo v Veliki Britaniji. Ena izmed zelo pomembnih priložnosti je tudi institucionalno varstvo, kjer je otrok v rejništvo nameščen skupaj s svojo družino.

Veliko priložnost za Slovenijo vidim v sprejemu Družinskega zakonika, ki je trenutno v drugi obravnavi v Državnem zboru. Predvsem pa si želim, da bi se ljudje bolj zavedali, kako pomembno delo opravljajo rejniki.

LITERATURA

1. *Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo*. Ur. l. RS 35/1992 (17. julij 1992).
2. Andre, C. 1995. *The welfare state and institutional compromises. Regulation Theory*. London: Routledge.
3. Bajzek, Jože, Mateja Bitenc, Simona Hvalič, Alenka Lokar, Jože Ramovš in Špela Strniša. 2003. *Zrcalo odraščanja*. Ljubljana: Didakta.
4. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1995. Dopolnjene družine. V *Družine - različne, enakopravne*, ur. Tanja Renner, Vika Potočnik in Vera Kozmik, 62-65. Ljubljana: Vitrum.
5. Dremelj, Polona. 2003. Sorodstvene vezi kot vir socialne opore posameznikov. *Družboslovne razprave* 19 (43): 149-170.
6. Esping-Andersen, G. 2000. *Social foundations of postmodern society*. New York: Oxford University press.
7. Filipčič, Katja. 2002. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.
8. Fostering Transfer Agent. 2010. *Foster Carer's Allowances*. Dostopno prek: <http://www.fostercarers-allowances.co.uk/#/allowances/4533755940> (10. december 2010).
9. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2001. *Sociologija, Teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
10. Hessle Sven and Vinnerljung Bo. 1999. *Child Welfare in Sweden*. Dostopno prek: www.sws.soton.ac.uk/cwab/Guide/KRsweden.rtf (1. oktober 2010).
11. Jogan, Maca in Tanja Renner. 1981. *Pojmovno teoretični in metodološki okvir za proučevanje spreminjanja družine in položaja žensk: sodobni sociološki teoretično metodološki pristop v raziskovanju družine*. Ljubljana: FDV.
12. Keržan, Dorijan. 2009. *Spočetje novih oblik sorodstva*. Ljubljana: Založba Goga.
13. Kolarič, Zinka, Andreja Črnak Meglič in Maja Vojnovič. 2002. *Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.

14. *Konvencija o otrokovih pravicah*. 1989. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105> (10. november 2010).
15. Mali, Franc. 1993. Znanstveni svet in reflektivna integracija družbenih podsistemov. *Teorija in praksa* 30 (1-2): 54-60.
16. *Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve*. Dostopno prek: <http://mddsz.gov.si> (10. december 2010).
17. Musek, Janek. 1993. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.
18. Novak, Barbara in Karel Zupančič. 2008. *Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih: s pojasnili Karla Zupančiča in Barbare Novak ter stvarnim kazalom Barbare Novak*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
19. Puhar, Alenka. 1982. *Prvotno besedilo življenja*. Ljubljana: ČGP Delo.
20. Rakar, Tanja, Gabi Čačinovič Vogrinčič, Darja Zaviršek, Ružica Boškić, Urban Boljka, Simona Smolej, Ana Marija Sobočan, Špela Urh, Polona Dremelj, Barbara Kobal, Mateja Nagode, Vid Žiberna in Nadja Kovač. 2010. *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/rejnistvo_raziskava_konc_poroc.pdf (21. oktober 2010).
21. Rener, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
22. Repotočnik, Borislava. 2001. Rejništvo kot projekt za vsakega izmed otrok v rejniški oskrbi. *Rejniški glasnik* (39): 3-10.
23. Strašek, Viktorija. 2006. *MEKUOP*. Dostopno prek: <http://www.moc.si/datoteke/zaključenmaterijal.doc> (21. julij 2010).
24. Tomori Žmuc, Martina. 1994. *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.
25. The fostering network. 2004. *Training for Foster Carers*. Dostopno prek: http://www.fostering.net/sites/www.fostering.net/files/public/resources/reports/manifesto_training.pdf (21. december 2010).
26. Vojnovič, Maja. 1995. *Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Sloveniji*. Ljubljana: Slovenski odbor za UNICEF.
27. Wikipedia. 2010. *Childhood*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Childhood> (15. december 2010).

28. *Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD)*. Ur. l. RS 110/2002 (18. december 2002), 56/2006 (30. maj 2006).
29. *Zakon o prijavi prebivališča (ZPPreb-UBP1)*. Ur. l. RS 59/06 (8. junij 2006).
30. *Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP)*. Ur. l. RS 86/99 (22. oktober 1999).
31. *Zakon o socialnem varstvu (ZSV-UPB2)*. Ur. l. RS 3/2007 (12. januar 2007), 61/2010 (26. julij 2010).
32. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1)*. Ur. l. RS 16/2004 (24. junij 2004).
33. *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ-UPB3)*. Ur. l. RS 72/2006 (11. Julij 2006)
34. Zaviršek, Darja. 2009. Med krvjo in skrbjo: Socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu. *Socialno delo* 48 (1-3): 3-16.
35. Zidar, Marija. 2003. Nove-stare reprezentacije otrok in otroštva. *Teorija in praksa* 40 (2): 357-374.
36. Zupančič, Karel, Barbara Novak, Viktorija Žnidaršič in Mateja Končina Peternel. 2005. *Reforma družinskega prava: predlog novih predpisov s komentarjem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.